

א "אמרו כשחלה. באבות דר"ג הכי מפני שזכרוהו כדאיתא במס' (פ' כ"ה) סנהדרין (ס"ח). ז"מ (כ"ט:), ומה דאיתא במס' מי"ק (זוה"ק וירא ל"ח). (בריייתא דמס' (י"ז). ההוא לורבא מרבנן דהוה סני כלה פרק בן עזאי) ובקלת סיגויים. שמעניה וכו' שמתיה ר' יהודה ואע"פ

ברבי אליעזר **א** "אמרו כשחלה ברבי אליעזר הגדול. הוא סתם רבי אליעזר הנזכר במשנה ובריייתא שהוא רבי אליעזר בן הורקנוס ומה שקורא אותו לפעמים באגדה רבי אליעזר הגדול

נראה שזה הוא מפני שהיה בימיו רבי אליעזר אחר. ובהאי דאיתא (בזוה"ק תלוה קפ"ז). רבי נהוראי סבא בגין דנהוראי אחרינא אית גבן. ינכנסו חכמים אללו. המה חזיריו של רבי עקיבא שמפורשים במקום אחר וכדאיתא (סנהדרין ק"א). ת"ר כשחלה רבי אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו רבי טרפון ורבי יהושע וראז"ע ור"ע. ונראה שגפל ט"ס ובמקום רבי יהושע לריך להיות רבי יוסי הגלילי, וכן היתה הגירסא לפני בעל סדר הדורות (ח"ב ערך ר"א) ועיין גיטין (פ"ג). ובמו"ק (כ"ח:) שקיבולס ארבעתם יחד היה באופן הזה. ותו דבירושלמי (סוף פרק ב' דשבת) מוכח מפורש דר' יהושע אחר פטירת רבי אליעזר נכנס ולא מקמי

עי"ש. דתמה אני על חכמי הדור אס ימותו מיתת עלמן. ונראה דמלד הקבלה אמר כן וכדאיתא במס' סוכה (כ"ח). אמרו לו כל דצריך אינן אלא מפי השמועה אמר להם וכו' ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם. וכדאיתא נמי עירובין (ס"ג). ותלמיד אחד היה לר' אליעזר שהורה הלכה בפניו וכו' אמרה לו נביא אתה אמר לה לא נביא אנכי ולא בן נביא אלא כך מקובלני וכו'. השלא שמשתם אותו. וזה היה מפני שזכרוהו כדאי' (במס' ז"מ כ"ט:) ומיעטו בתורה עי"ז ואמרינן (במס' אבות פ"א מי"ג) ולא יליף קטלא חייב ואע"ג דגם לאחר שזכרוהו לא נמנעו ללמוד ממנו כדמליגו כמה הלכות משמיה דרבי אליעזר אחר שזכרוהו. ועיין ידים

ידים (פ"ד מ"ג) חגיגה (ג':). מיהו לשמשו היו נמנעים מפני הכבוד שהולכו לישב לפניו ברחוק ד' אמות כדאיתא בב"מ (ס"ט) ובסנהדרין (ס"ח). והוא משום זה בכלל לא יליף וכו' וכדאיתא בזוה"ק המובא למעלה אוליט להו על דלא אתו לשמשא ליה דתנין (ברכות ז'): גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה. ואי תימא האי לטותא למה לי הא דינא הוא כדאמרן. וכול לומר ע"פ מה דאיתא (במס' עירובין כ"ד). תלמיד אחד היה לו לר' אליעזר שנתחייב בשרפה למקום. אמרו הניחו לו לאדם גדול שמש. ועיין זוה"ק וירא (ק"ה). ולהכי לייט להו שלא יגין עליהם זכות שמוסס אותו בטרם שברכוהו. (וע' רמב"ן במשפט החרם שלו הובא בריב"ש סי' קע"ג) שפירש דר"א מוחרס היה מדאמרינן שלא נכנסו תלמידיו אללו עד שעת פטירתו ואילו מנודה בלבד היה לא היו תלמידיו נמנעים מלבוז אללו דהא שונה ושונין לו. ומיהו אחרים אומרים דר"א מנודה היה ומה שלא באו תלמידיו אללו לפי שהיה גנאי שיבואו לפניו ויכהו בו מכה נידוי, עכ"ל. אבל לפי דברינו בכוונת זוה"ק ובריייתא דהכא בלא"ה לא

קשה מירי: 'אמר לו. היינו רבי אליעזר: 'ר' עקיבא. אע"ג דתלמידו היה ואשכחן שקרא לו עקיבא בשמו, ועי' שבת (קל"ב) פסחים (ס"ו. ס"ט). בב"ק (מ"א): בב"מ יוסף אמר לו מפני מה לא באת לשמש אותי. אמר לו לא היה לי פנאי. 'אמר לו רבי עקיבא ואפילו רבי טרפון שהיה חבירו של ר' עקיבא מלינו שקרא אותו בשמו במס' זבחים (י"ג). קידושין (ס"ו): (תו"כ ויקרא פרשה ב' ברייתא י') אדר"נ (פ"ו) ורבי אלעזר בן עזריה במס' מנחות (פ"ט). נדה (ע"ב): ורבי יוסי הגלילי במס' חגיגה (י"ד). (ועיין תוס' ע"ז מ"ה ד"ה אמר דתלמיד חזר היה לו לר"ע עי"ש, ובגיטין י"ב): תניא אמר רבי אלעזר אמרנו לו למאי, ופירש"י ז"ל משום שחזירו היה אינו קוראו רבי ומיהו אין זה כלל דהא מלינו בכמה דוכתי שגם הרב קורא לתלמידו רבי וכהאי דיבמות (קכ"א). דקרא ר"ג את ר"ע רבי ובמס' ר"ה (כ"ה). וכן איתא (ס"ט) דקרא אותו רבי, יהושע רבי עקיבא (ועי"ש בגליון) וכמ"ש התוס' (ב"ב ל"ד ד"ה הוה) דאשכחן דקרי רב לרב כהנא ולרב חסי רבותינו אע"ג שהיו תלמידיו. ועיין חולין (קל"א): עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא איתביה רבא לעולא וכו' אמר

אמר ליה רבי. הרי אע"פ שרצח היה תלמידו (כי זה הוא מכללי הש"ס) אשר הלשון איתכיה הוא רק מתלמיד להרצ בכל זאת קרא אותו עולא רבי ועי' עוד (באדר"ג פ' י"ד) שאמר ריב"ז לר"א בן ערך תלמידו רבי אלעזר בני. ועי' ירושלמי יבמות (פ' י"ג ה"ו) ובמגילה (פ"א ה' י"ב) כד שמעה ר' יוחנן אמר יפה לימדני רבי אליעזר אף שהיה תלמידו. ואם כי במס' יומא (מ"ט.) נראה לכאורה שאין דרך למאן דקשיש לקרוא רבי למי שפחות ממנו בשנים (ועיין פירש"י שם) אבל שאני רבי עקיבא שהיה מופלג בחכמה וכדאיתא במס' ז"ב (ק"כ.) והוא דמפלוג בחכמה עי"ש ועיין עירובין (ס"ג.). וכן הוא הגירסא (באדר"ג פ' כ"ה) כמו הכא אמר לו רבי עקיבא עי"ש: "תמה אני אם תמות מיתת עצמך. באותה שעה נתחלחלו אבריו של רבי עקיבא ונמס דמו בקרבו. אמר לו רבי למדני. באותה שעה שנה לו שלש מאות הלכות פסוקות על בחרת עזה בשלג. קרא להורקנום בנו וישימהו על יד ימינו בבה רבי אליעזר

דבריו, כדאיתא במס' ברכות (ס"א.), מגחות (כ"ט.), מדרש משלי (פ"ט.): "שלש מאות הלכות פסוקות על בהרת עזה בשלג. ופירש"י ז"ל שם בגמרא (סנהדרין ס"ח.) בהלכות מראות נגעים, וכעין זה איתא (בסנהדרין ק"ו) שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר ע"ש. וברשב"ם פסחים (ק"ט.) ד"ה משום. ובתכוננו סדרי טהרות לאהלות הרחצנו הדיבור בקונטרס מיוחד להראות מליאות תלת מאה הלכות במשנת מגדל להגדיל תורה ולהאדירה שעם שעיקר כוונתו בסודות התורה כדאיתא בזוה"ק בראשית (ל"ז: ו'). ות"ז תיקון כ"א (דף מ"ג.) ובזוהר יתרו (דף ל"א.) ושלח (דף קס"ד:) ובליקוטי תורה להאריז"ל פ' וישב אכן

יחנן אמר יפה לימדני רבי אליעזר אף שהיה תלמידו. ואם כי במס' יומא (מ"ט.) נראה לכאורה שאין דרך למאן דקשיש לקרוא רבי למי שפחות ממנו בשנים (ועיין פירש"י שם) אבל שאני רבי עקיבא שהיה מופלג בחכמה וכדאיתא במס' ז"ב (ק"כ.) והוא דמפלוג בחכמה עי"ש ועיין עירובין (ס"ג.). וכן הוא הגירסא (באדר"ג פ' כ"ה) כמו הכא אמר לו רבי עקיבא עי"ש: "תמה אני אם תמות מיתת עצמך. באותה שעה שנה לו שלש מאות הלכות פסוקות על בחרת עזה בשלג. קרא להורקנום בנו וישימהו על יד ימינו בבה רבי אליעזר

התם מעשה בהורקנוס בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס שהיה קושר תפילין בלשונות של ארגמן ולא אמר לו דבר ופריך אפשר אותו לדיק ראה בנו ולא מיחה בו אמר לו הן לא ראה אותו ואם ראה אותו לא היה מניחו ומנין היה להתרין הפשיטות והדרו

אכן גם בלבושי ההלכה ג"כ מסתעף לשלש מאות הלכות: 'עד היום הייתי מתנהג עמך ברוגז. והיינו כדאיתא במס' שבת (קכ"ז:) (ותגד"א זוטא פ' ט"ז) ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון וכשר אלל בע"ה אחד בדרוס שלש שנים וכו' ובשעה

שאמרתי אין לי כרים וכסתות במה חשדתי אמרתי שמה הקדיש כל נכסיו לשמים אמר לו העבודה כך היה הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה וכשבאתי אלל חבירי בדרוס התירו לי כל נדרי ואותו בע"ה הוא ר"א והשכיר הוא ר"ע כדמייתי (בשאלת דר' אחאי גאון פ' שמות) הלא עובדא גופא מפורש ברבי אליעזר והורקנוס בנו שהיה אח"כ ת"ח כדאיתא ביצמות (ק"ו) וכשהקרא רבי הורקנוס וכו' אלא שבש"ס כן דרכם בקודש להעליף השם במקום שיש פחיתות הכבוד לאיזה ת"ח כהאי דזרכות (י"ט.), ועיין בה"ג סוף הל' גיטין ובתוס' קידושין (ע"ג.) ד"ה מאי, סנהדרין (ע"ה.), ע"ז (י"ח), פסחים (כ.), ז"ז (י'.) ויעיי"ש בתוס' ד"ה עליונים, ומכאן הוא מקור נאמן לתירוצו הש"ס במנחות (ל"ה.) דאיתא לעתיד

שלא ראה אותו אלא שמכאן מוכח שפיר שלא ראה אותו שמפני שהיה ברוגז עמו לכן לא ראה אותו. ועי' לקמן (פיסקא ט"ו): "כדי לבקש אותך ביראת קונך ועתה בני. כדאיתא (בספרי דברים פיסקא ז') אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה וכו' שלא יניחו וילך וכו' וכן אתה מולא בדוד שלא הוכיח את שלמה בנו אלא סמוך למיתה: "יהנני הולך לנעים ה' והדרו. היינו עלמא דאתי עולם הנשמות המוכן לדיקים דאיכרי נועם כדאיתא בזוה"ק מקץ (קל"ז:), וארא (ל"א:), תרומה (קכ"ז.) ובכמה דוכתי. ומה שאמר בלשון ודאי (הגני הולך) הוא כדאיתא בירושלמי (פ"ג ה"א) (ובמדרש ז"ר פ' ס"ב) כתיב עוז והדר לבושה כל מתן שכרן של לדיקים מתוקן להם לעתיד לבוא ומראה להם הקב"ה עד שהם בעוה"ז מתן שכרן שהוא עתיד ליתן להם לעתיד

לעמיד לבוא וגפסן שבעה והם ישינים
וכו' כד דמך ר' אבהו אחזו ליה
תלת עשר נהרי אפרסמון וכו' וגם
זאת שכבר הובטח ר' יוחנן בן זכאי
רביה מפי בת קול
אחס ותלמידים
ותלמידי תלמידי
מזמנים לכת
שלישית כדאיתא

והדרו. י"בא ואלמדך י"ארחות חיים
ו"פתח רבי אליעזר ואמר ה' שמעתי
שמעך יראתי (חבקוק ג') :
בני
דר"ג פרק י"ט) :

(חגיגה י"ד). ואע"ג דאמרינן ברכות
(ד'). למה נקוד על לולא אמר דוד
וכו' אבל איני יודע אם יש לי חלק
ביניהן וכו' שאני הכא דשעת פטירתו
הוי ודוד בחייו הוא דקאמר לה
כדקא מסיים שם שמא יגרום החטא.
ואע"ג דריב"ז רביה בשעת פטירתו
אמר (שם כ"ח): ואיני יודע באיזו
מוליכים אותי. שאני ריב"ז שהיה
מדתו תמיד להיות בספק כדאמר
במס' כלים (פרק י"ז משנה ט"ז)
ובמס' ב"ב (פ"ט:) אוי לי אם אומר
אוי לי אם לא אומר ולהכי גם בשעת
פטירתו אמר בלשון ספק ולא עוד
אלא שיש לפני שתי דרכים וכו' וכמו
שביאר בזה באחזמו"ר הגאון הקדוש
זלל"ה בספרו הקדוש (מי השלוח)
בביאוריו למס' ברכות (שם) : "בא
ואלמדך ארחות חיים. וכן בלשון
הזה אמרו לו תלמידיו כשנכנסו אללו
לבקר למדנו ארחות חיים (ברכות
כ"ח) והשיב להם הזהרו בכבוד

י"ארחות חיים. ולא אמר דרכי חיים
יען כי הוא מזהירו בכאן על דברים
שנראים קטני הערך והוא האיר
עיניו בזה להראות לו שהם דברים
העומדים ברומם של עולם לכן שיך
על זה לשון אורח יותר מלשון דרך
שהוראתו הוא, שהיא דרוכה וסלולה
מכבד והכל יודעין בה, אבל אורח
הוא הנפתח מחדש כמבואר בזה"ק
(קדושים פ"ח) כתיב דרך וכתוב
אורח מה בין האי להאי אלא דרך
דשאר קרסולי בני נשא אלו בה
אורח דאיהו אתפתח מזמנא זעירא
ועל ארחא דא כתיב (משלי ד') ואורח
לדיקים כאור טובה הולך ואור עד נכון
היום : ו"פתח רבי אליעזר ואמר ה'
שמעתי שמעך יראתי, על שם שראה
סילוקו ממחר לבוא אמר פסוק זה
כדאיתא בהקדמת זוה"ק (ז') : דחיל
ר' שמעון ובה אמר ה' שמעתי
שמעך יראתי האי קרא חבקוק אמר
בשעתא דחמא מיתתיה וכו' ע"ש :

סנהדרין (דף מ"ג.) יליף מינה דכל
המומחין מתודין, ועי' (שבת ל"ב.)
מי שחלה ונטה למות אומרים לו
הטורה, אבל רבי אליעזר כדעתיה
דאמר במס' אבות (פ' ב' משנה י')
שוב יום אחד לפני מיתתך, ובמס' שבת
(קנ"ג.) איתא שאלו תלמידיו את רבי
אליעזר וכי אדם יודע איזה יום
ימות אמר להם וכ"ש ישוב היום
שמא ימות למחר וגמלא כל ימיו
בתשובה. ומה שהתחיל להזהירו על
התשובה הוא לפי שסדר זויתו הולך
על סדר היום מן הערב עד הערב
וחובת התשובה מתחלת מיד מתחילת
הלילה מפני שחובתה הוא בכל רגע
ורגע ובפרט שעיקר שחובתה הוא
בלילה כדאיתא (בזוה"ק קרח קע"ח.)
בכל ליליא וליליא בעי בר נש למיעבד
חושבנא וכו' (ובזוהר חדש פרשת נח)
עבר יומא לריך למיבדק גופיה מה
דעביד בהווא יומא וכו' ע"ש: יזכור
כי מחומר עשאך, תפס לשונו על
אמות לשון הכתוב (איוב י') זכר נא

מוסרו בזה הוא שיזכור תמיד ויתן
אל לבו חסדי האל יתברך עמו
שמחומר טיפה סרוחה עשאו בריה
שלימה וע"י זה יתעורר לשוב אל ה'
וכדאיתא (במדרש רבה ויקרא פרשה
י"ד) צנוהג שבועלם אדם מפקיד
אלל חבירו ליטרא של כסף בחשאי
ומחזיר לו ליטרא של זהב בפרהסיא
אינו מחזיק לו טובה כך הקב"ה
מפקידין לו הבריות טפה של
לכלוכית בחשאי והקב"ה מחזיר להם
נפשות משובחות שלימות בפרהסיא
ואין זה שבח וכו' עי"ש. וכן מונה
והולך עיקרי המצוות שהקב"ה גומל
עם האדם שיזכור אותם תמיד ויתן
אל לבו לשוב ולתקן את מעשיו לפי
שבשעת הדין הקב"ה מוכיח בהם
את האדם (כדאיתא במס' חובות
הקבר פרק ה') בשעת הדין אומר
הקב"ה להאדם טורח גדול היה לי
וכו' אני הוא שילרתיך במעי אמך
ולא היית נפל וכשיצאת לאויר תקנתי
לך מזונות, כלום עסקת בתורה
ועשית

הכתוב (יתחקאל ל"ז) כלומר שדיבק
עלם אל עלם במקום הראוי להתדבק:
י"הכניסך בעולם הזה, בזה כולל מדת
טובו וחסדו יתברך מכל משך ימי
חיי האדם במה

עשאלך יהוה הוציאך לאויר העולם
יובנגך בעצמות עצם אל עצמות
י"הכניסך בעולם הזה ואתה לא
הבנסת ואופן היותר טוב
שהשליטו בכל מה

שגברא בששת ימי בראשית וכל
הטובות שגבראו המה ברשותו
להשתמש בהם לרכו כרלונו וחפלו
וכדכתיב (בראשית א') ויברך אתם
אלהים וגו' ומלאו את הארץ וכבשה
ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל
חיה הרמשת על הארץ, וכ"א דהמע"ה
(תהלים מז"ח) וכבוד והדר תעטרהו
תמשילהו במעשי ידיך כל שמה תחת
רגליו וגו' וכדאיתא (ברכות כ"ח)
ואני משכים ומולא כל אלו מתוקנים
לפני וכו' אורח טוב מהו אומר:
י'אתה לא הכנסת בו, היינו שהשי"ת
אין לו שום יתרון מהאדם במה
שגברא ולא הוסיף בו מהכבוד בשום
דבר וכמו שאנו אומרים אתה הוא עד
שלא גברא העולם ואתה הוא משגברא
העולם וכדמסיים ואזיל כי הוא אינו
צריך לך ואתה צריך לו והיינו כי לא
ברא הקב"ה את עולמו אלא להיטיב
לבריותיו כשיתקנו את מעשיהם ולא
שהוא יתברך חסר חס ושלום ולריך
למעשיו

ועשית גמ"ח לפני ע"ס: יהוה הוציאך
לאויר העולם והכל בחסדו הגדול
וכדאיתא בויקרא רבה (שם) בניהג
שבעולם אדם חבוב צבית האסורין
וכו' בזה אחד

והתירו והולילו משם אינו מחזיק
לו טובה כך הולך שריו במעי אמו

ובזה הקב"ה והתירו והולילו משם וכו'
(ועיין תנחומא פ' לך) וכלל בזה ג"כ
לזכור חסדי האל יתברך שהוליל
גשמתו ממקור מתלצתה להביאה
לאויר העולם לתוך הטפה במעי
אמו ולהכי הקדים זה לאמרו וכנגד
יכו' כי הולאת הגשמה לאויר העולם
הוא משעת פקידה כדאיתא בסנהדרין
(ל"א:): יובנגך בעלמות עלם אל
עלמות, מלשון הכתוב (דברים ל"ב)
הוא עשך ויכנגך, וכדאיתא בחולין
(דף ג"ו) הוא עשך ויכנגך מלמד
שברא הקב"ה כונניות ב'אדם שאם
נהפך אחת מהן אינו יכול לחיות
וכפי' רש"י ז"ל כונניות לשון ואת כנו
שברא לכל עלם בסיס לישיב עליו
ואם ירדו מבסיסן שוב אינם מתישבין
ועיין ספרי (האזינו פיסקא ש"ט)
ובתיקוני הזהר תיקון ע' (דף ק"ל):
ואברין דבר גש אינו מסודרין על
סדרי בראשית ובשמו"ר (פ' כ"ד),
ואמר עוד עלם אל עלמות מלשון

למעשיו וכהאי (דירושלמי נדרים
פ"ט ה"א) משמע ליה דלנפשיה הוא
דעביד כהדא אס לרקת מה תתן לו
אס תטאת מה תפעל זו, ועיין

זמדרש (ב"ר פ'
מ"ד, במדבר רבה
פ' כ"א ובתנחומא
פ' שמיני ופרשת
פנחס), ובמדרש
(שו"ט מזמור י"ח

מאן הכא שאע"פ שיש לפניו כמה
קילוסין חביב הוא קילוסן של ישראל
יותר מכל:

א"ל תאמין בעלמך עד יום מותך,
(אבות פ"ב מ"ד):
הבנסת בו כי הוא אינו צריך לך
ואתה צריך לו:
הלכתא כרבנן
הלכתא, מרמוז
בעצמך עד יום
בזה על מעשה
הלכתא כרבנן
דחסי' אחד המוצא
הלכתא
בירושלמי (שבת

ובמדרש משלי פ' ח', ותגדב"א פ'
כ"ז) ובשלהי מנחות. והגם דמלינו
(בב"ר פ' ל' ובפ' ל"ז) על דעתיה
דר"ל הוא לריך לכבודו וכן משמע
דעתיה דר' אליעזר גופיה במדרש
(משלי פ"ט) יעו"ש, אכן אין הכוונה
לומר שהשי"ת חסר ח"ו ולריך למעשיו
אלא המכוון בזה הוא שאמר שהאדם
מתקן מעשיו ומכיר שהכל מאתו
יתברך כמאמר הכתוב (דה"י א'
כ"ט) כי ממך הכל ומידך נתנו לך,
אז השי"ת במדת טובו וחסדו ורוב

פ"א הלכה ג') שהיה שונה אל תאמין
בעלמך עד יום זקנתך כגון אני
אתה חדא רוחא וגסיתיה ושרי תהי
בזה אמרה ליה לא תזוק רוח אנא
אזיל ואשתוי לחברך יעו"ש, והיינו
שאמרה לו שיהא שונה כמו שחביריו
רבנן שונים אל תאמין בעלמך עד
יום מותך, והיינו דקאמר ליה רבי
אליעזר לברי' אל תאמין בעלמך עד
יום מותך ולא כאותו חסיד שהיה
שונה עד יום זקנתך דהלכתא כרבנן
הלכתא ששונים עד יום מותך ואע"ג
דאמרינן (ביומא ל"ח:) כיון שילאו
רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב
אינו חוטא שנאמר (ש"א ב' ט') רגלי
חסידיו ישמור מכל מקום אין האדם
רשאי לסמוך עלמו על זה, וכהאי
דאיתא בירושלמי (פאה פרק א' סוף
ה"א) רבי ירמיה אמר רבי שמואל
בר רב ילחק שומר אדם את עלמו
מן העבירה פעם ראשונה ושניה
ושלישית

ובמדרש משלי פ' ח', ותגדב"א פ'
כ"ז) ובשלהי מנחות. והגם דמלינו
(בב"ר פ' ל' ובפ' ל"ז) על דעתיה
דר"ל הוא לריך לכבודו וכן משמע
דעתיה דר' אליעזר גופיה במדרש
(משלי פ"ט) יעו"ש, אכן אין הכוונה
לומר שהשי"ת חסר ח"ו ולריך למעשיו
אלא המכוון בזה הוא שאמר שהאדם
מתקן מעשיו ומכיר שהכל מאתו
יתברך כמאמר הכתוב (דה"י א'
כ"ט) כי ממך הכל ומידך נתנו לך,
אז השי"ת במדת טובו וחסדו ורוב
רחמיו מחזיר הכח להאדם ומעלה
עליו כאלו האדם זכחו פעל ועשה
לו נחת רוח ונותן לו שכר טוב
בעמלו, וכהאי דירושלמי (סוכה פ"ה
הלכה ד') כד הוי חמי לון עבדין
בפחו אמר לון דאנן הכא מאן הכא
לקילוסן הוא לריך והכתיב אלק אלקין
שמכוניה וגו' וכד הוי חמי לון עבדין
יבשר הוי אמר די לא נ הכא

ושלישית מכאן וחילך הקב"ה משמרו
מה טעם הן כל אלה יפעל אל
פעמים שלש טעם גבר (חיוצ ל"ז)
אר"ז ובלחוד דלא יתיב ליה מה טעם
והחוט המשולש לא
לעולם ינתק אין
כתיב כאן אלא לא
במהרה ינתק, אין
מטרתה עליו
מפסק הוא: ג'אבל
אל תאמין בעלמך
וכו', ולשון אצל
הוא באמת. אל
תאמין בעלמך
בשלות גופך ואף
על גב דאיתא (במדרש שמואל פ' י"ח)
בשעה שהקב"ה גותן שלוח לנדיקים
אינו נוטלה מהם עד שהוא מכניסה
עמהן לג"ע מ"מ לריך האדם לחוש
בעלמו שמה שלוחו אינה שלוח לדיקים
אלא שלוח שסופה תקלה וכדאיתא
ביומא (דף פ"ז): י'כמה שכבו על
מטתם וכו', מזה מקור נאמן למה
שכתוב בספר חסידים (סימן תר"ג)
כשהולך לישן יתשוב נתיבות העולם
כמה עשירים היו וכו' וכן הוא (בספר
סדר היום) סמוך למטתו וכו' נוהגים
לומר וידוי ש"מ ויפה הם עושים כי
אין האדם יודע את עתו וכמה אנשים
ראינו ששכבו על מטתם וכו' ע"ש,
פי סדר נואמו הוא על סדר היום מן

הערב עד הערב כדאמרן וזוה הזכירו
על שעה שהונך לישן:
ד' אבני הוי זהיר להתאבק וכו'.
(אבות פ"א מ"ד) ובאדר"ג
(פ"ו) יחסו מדה
זו על ר' אליעזר
ואמרו הוי מתאבק
בעפר רגליהם זה
ר' אליעזר מה ה'
תחלתו של רבי
אליעזר וכו' וזהו
כעין מה שהזכיר
גם לתלמידיו
(ברכות כ"ח)
הזכירו וכו' מנעו
בניכם מן ההגיון והושיבום בין ברכי
חכמים: ב'אל תסמוך על דעתך,
ואף שר' אליעזר גופיה כמה פעמים
סמך על דעתו נגד דעת חביריו
החולקים עליו ואמרין במס' תענית
(כ"ה:) דרבי אליעזר לא היה מעביר
על מדותיו זה היה מפני שמדתו היתה
שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו
מעולם כדאיתא (יומא י"ט), סוכה
כ"ח). ולכן היה מוכרח להיות עומד
בדעתו, והנה בזה מקום אחי להביא
דברי קדשו של כבוד אלאמו"ר הגאון
הקדוש זלל"ה על הא דבמס' תענית
(שם) דאיתא דר"א לא נענה בתפילתו
ור"ע נענה וקאמר לא מפני שזה גדול
מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה
אינו

התפלה שנקראה עבודה כדתינא (צספרי פ' עקב) ומייתי לה (צמס') ת"ח דוד אתא ואמר חלין תלת זמנין תענית ז') דתינא לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם (דברים י"א) חייו היא

ועבדהו יוהוי זהיר בק"ש של ערבית ובתפלה של שחרית. כמו שאמר דוד הע"ה ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי יבמו שתקנו אבות הראשונים. דותפלת ערבית שים ראשונה לכל התפלות כי יעקב אבינו תיקן אותה והכתוב עשאו ראש ראש ויליק לה

בגמרא (סס) מהאי דכתיב (תהלים ז') עבדו את ה' ביראה ותפס בכאן לחות לשון הכתוב (דה"י ח' כ"ח) ועתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו: יוהוי זהיר בק"ש וכו', נראה שרריך לגרוס והוי זהיר בק"ש ובתפלה של ערבית ושל שחרית (והוא טעות הרגיל ליפול בההעתיקה שיתחלפו התיבות) והזהירו בזה על השלשה תפלות רק שתפלת המנחה נכללת בזה שאמר ושל שחרית יען כי זמנה היא ג"כ ביום וכדמשמע מזה דמסיים ואזיל, כמו שאמר דוד המע"ה ערב ובקר ולהרים שגדרש בגמרא (ברכות ז"א) על השלשה תפלות ערבית שחרית ומנחה, דליתא התם יכול יהא כוללן צבת אחת כבר מפורש ע"י דוד דכתיב (תהלים נ"ה) ערב ובקר

אצות הראשונים, עיין (ברכות כ"ו, וירושלמי ברכות פ"ד הלכה א') ובמדבר רבה (פ' ס"ח) ובתנחומא (פ' מקץ) ובמדרש שו"ט (מזמור נ"ה) ובזה"ק (חיי קלב:)

ובכמה דוכתי: דותפלת ערבית שים ראשונה לכל התפלות, עכשיו חוזר לסדרו ומזהירו על תפלת ערבית בפרט שישים אותה ראשונה והמכוון בזה להראותו לדעת כי סדרתו בענין התפלות שהאצות תקנום ולכן הסדר בזה כפי סדרו של היום שהולך אחר הלילה וגמלא תפלת ערבית ראשונה אצל לפי דעת האומר תפלות כנגד תמידים תקנום גמלא שתפלת ערבית אחרונה יען שהיא נתקנה לפי הדעת הזאת כנגד אברים ופדרים שלא נתאכלו ביום ואף גם זאת משמיעו בזה שדעתו הוא בתפלת ערבית שהיא חובה כי הא בזה תליא כמו שאבאר הלאה, וגם נפקא מינה לענין אם שכת ולא התפלל ערבית שהוא יכול להתפלל שחרית שמים משום דיומ' הוא

הוא בקדמיתא אבות תקנוס להני
ללותא ומה דאתקינו אברהם ויחזק
הוא עיקרא ומה דאתקין יעקב ד יהו
שבתא דאבהן אמאי איהו רשות אמר
ר"ש הא אתמר אבל ת"ח הני תרי
זמני דתרי ללותא לאו אינון אל"ז
לחצרא ליעקב בעדציה כיון דאתחז"ו
דא בדא אכן לא לריכין יתיר כיון
דאתיהיבת אתתא בין תרין דרועין
וכו' לא אלטריך יתיר וע"ד אכן בעינן
לאתערא תרין דרועין בגין דאתיהיבת
ביניהון וכו' ובגין כך יעקב משמש
במרום תנינן מאי במרום כד"א (תלים
ל"ב) ואתה מרום לעולם ה' והענין
בזה הוא שטיקר התפלות הוא ליחד
שם ה' ולעבדו ולהתבונן שמלך השי"ת
הוא גבוה מכל המדות ולית מחשבה
תפיסא ביה כלל ורק זאת היא מה
שנתן לנו להכירו ע"י מדותיו והו
רזא דבן ורזא דעבד הנזכר בזה"ק
(בהר קי"א:) דתרווייהו אתכללן
בתפלה ועיקר זו ההכרה היא במדת
יעקב אבינו ע"ה שכולל שני המדות
וההכרה הוא מזה שמאחר שהאדם
רואה שהשי"ת משתמש בהמדות שהם
הפכיים זה מזה ממילא מתבונן
שהשי"ת הוא למעלה מכל המדות,
ולכן אם יתפלל האדם שחרית ומנחה
שהם רומזין למדת אברהם ויחזק
ממילא יכיר ויבין שהשי"ת אין בו
שום מדה וכדאיתא (בפתח אליהו),
ולכן

הוא, ומיושב בזה קושיית (ר' חננאל
גאון ז"ל המובא בספר יוחסין מאמר
ראשון) למה לא מינו את רבי אליעזר
לנשיא בעובדא דמחלוקת ר"ג ור'
יהושע (ברכות כ"ז:) אי תפלת ערבית
חובה או רשות ומינו את ראב"ע שהיה
תלמידו של ר' אליעזר, והשתא ניחא
משום דר"א גמ' בשיטת ר"ג קאי
שתפלת ערבית חובה, ועיין בספר
פני יהושע חידושי ברכות (כה) ובפני
משה בירושלמי ברכות (פ"ד ה"א
ד"ה ריב"ל) שהעירו ג"כ בזה דהאי
פלוגתא אי תפלת ערבית חובה או
רשות תליא בזהאי פלוגתא אי תפלות
אבות תקנוס או כנגד תמידים תקנוס
למ"ד כנגד תמידים תקנוס הוי
תפלת ערבית רשות משום שנתקנה
כנגד אצרים ופדרים שג"כ אינם
חובה ואינם מעכבים כפרה, אבל
למ"ד כנגד אבות תקנוס ודאי היא
חובה דלמה יגרע תקנת יעקב במיר
האבות (וכמו שדרשו בצ"ר פ' ע"ו
על הכתוב כי יעקב בחר לו יה)
מתקנת שאר האבות שאנחנו נאמר
על תפלתו שתיקן שיהי' רשות ועי'
ברע"ב ברכות (ריש פ"ד) ובשיטה
מקובלת (שם) הנדפסים מחדש ועי'
(תוס' שבת ט' ד"ה למ"ד) וביומא
(פ"ז ד"ה והאמר), ועיין (בזה"ק
חיי דף קל"ג.) שמקשה שמה שתייה
חובה מטעם זה וז"ל אמר ההוא גברא

ולכן אמרו ת"ע רשות מפני שזה מוכח ממילא וזהו שאיתא יעקב משמש במרום היינו שמדתו הוא להאיר שהשי"ת הוא מרום מכל מדה, אכן באמת היא התפל' ראש לכל אבות העיקריית רקשלא יוכל לבוא להתפל'

הזו כי אם ע"י השני תפלות שחרית ומנחה, וזהו הענין שנתקנה כנגד אצרים ופדרים של קרבנות השחר וזין הערבים ומה שזכר בזה"ק (תרומה קס"ב). שת"ע היא חובה היינו שאף ע"פ שזה נעשה ממילא ומאליה והיא למעלה מתפיסת האדם, מ"מ נתן השי"ת לישראל מקום שיוכלו להגיע בהכרתם גם למעלה מתפיסת האדם מפני שבאמת גם כל העבודות הם בשורשם גבוהים מתפיסת האדם והוא על דרך דאיתא במדרש תנחומא (פ' תבוא) ד"א אם שמוע אם שמעת בעוה"ז תשמע לעוה"ב מפי הקב"ה וכדאיתא בתקונים (תיקון ג' כ"ח). אמר ליה ר' אלעזר אבא ובי יכול ב"נ לאחזרה לקב"ה לאתריה א"ל אין כמה דאשכחנא בדוד וכו' ובמאי חזרין ליה לאתריה אלא בשלימו דתקינן בללותא וכו' וזהו שרמז לו גם זאת באמרו ותפלת ערבית שים ראשונה היינו שישכיל ויבין שהיא העיקרית ויסוד הכל וכדאיתא בזה"ק (וילא קמ"ו). וימי רל"א) ועיין במה"ג בזהר חדש

(וילא כ"ח). א"ר אלעזר אי ר' זעירא דעתי אחס עלך וכו' ויעקב לא היתה כוונתו על שום אחת מהן אלא עליה וכו' הכל אשתיל מניה כך יעקב כל עלמא אשתיל מני' שנאמר והנה ה' וישם מראשותיו נצב שם בלבד שהוא

מראשותיו וכו' א"ר זעירא הא ודאי שמענא א"ל על האי אתקרי אבן ישראל כלומר נקראה כך על שמו על שנתן לבו ועיניו עליה ועל דא בדינא וכו' והיינו שאבן ישראל רומז על מלכות שמים שהיא מזדווגת עם מדת יעקב שהיא תפארת וזה השער לה' לדיקים יבואו בו, ובזה יובן מאמר הירושלמי (ברכות פ"ג ה"א) ר' זעירא שרע בדיבורא וכו' אמרו לו מהיכן אמר להון לכן דאיתין על שם והיין יתן אל לבו, וזה הוא הרמז למאי דאיתא בזה"ק ועובדא דהתם ודהירושלמי אחת הם כדמוכח להדיא: השנאמר והנה ה' נלצ עליו וכו', בנוסחת הספר שהועתק (בשבת מוסר פ' ט"ז) ליתא תיבת החרץ. ולכאורה הוא מיותר, אבל באמת העיקר הוא כגירסא דהבא שהרי הוא מביא פסוק זה לראיה שזכר בו סדרן של אבות ויעקב נזכר ראשון ואמרין בויקרא רבה (פ' ל"ו) כל זמן שהקב"ה מזכיר אבות מזכיר הארץ עמהם יעו"ש, להכי סיים בכאן תיבת

תיבת הארץ לראיה דסדרן של האבות
זוכרים בפסוק זה ואע"פ שלא נזכר
יעקב מפורש ולא סבירא ליה לר'
אליעזר הא דאמרינן בירושל' (ברכות
פ"ד הלכה ג') רבי

חנינא בשם רבי
פנחס כנגד י"ח
פעמים שאבות
כתובים בתורה
אברהם יצחק
יעקב הם יאמר
לך אדם י"ט הם
אמור לו והנה ה'
נצב עליו לית הוא

מנהון: 'בתחלה הזכיר שמו הקדוש
עליו, עיין (זוה"ק וילא ק"ג) והנה
ה' נצב עליו עליו' דיעקב למהוי כלא
דתיכא קדישא וכו' יעו"ש (ובזוה"ק
וישלח קע"ג, ועיין בתנחומא מקץ)
את מולא שלא נצב הקב"ה לא על
אברהם ולא על יצחק אלא על יעקב
וכו' ע"ש, וזה פירוש מה דאיתא
(ברע"מ פנחס רכ"ו) בגין דלולתא
איהו כלה וכו' ובג"ד איהי אחרת
(ירמיה ט') מי יתגני במדבר מלון
אורחים דהות רשו בפני עלמה ולאו
עם אינו דקבעון לה חובה עמהון בלא
חתן דילה וכו' ע"ש כל הענין:

ן "בני הוי קל כלבי וכו'. מלשון
הכתוב (שמואל ב' ז') קל
ברגליו כאחד הנבלים והזהירו בזה

שיפנה בזריות מעסקיו או ממטתו
לקרות ק"ש בעונתה, ועיין אבות
(פ"ה משנה כ') ובאדר"כ (פ' כ"א)
ובזיק"ר (פרשה בלק) הן עם כלביא
יקום וכארייתנשא

עומדין משנתן
כארות וחוטפין
ק"ש וממליכין
להקב"ה, ועיין
במדרש מעשי
תור' (שער שלשה)
הדלת תסוב על
לירה ועלל על
מטתו זה היסן

במשמרה אחרונה: יואל תעכב אותה
לשיעור דרבנן, היינו ק"ש של ערבית
עד חלות ושל שחרית עד שלש שעות
אלא כדעתיה ריש ברכות ק"ש של
ערבית עד סוף האשמורה הראשונה
ושל שחרית גומרה עד הנץ החמה
(שם ט':, ועיין שם כ"ה:): יכי
הזריון מקדימין למלות (יומא כ"ח
עיי"ש), והכוונה בזה אע"ג דחכמים
פליגי עלי ויחיד ורבים הלכה כרבים
אבל למלוא גס המה כוונתי סבירי
להו מטעם זריון מקדימין למלות:
'וכל הקורא ק"ש בעונתה כותן כבוד
לבוראו, כהני דברכות (י'). א"ר
מני גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר
מהעוסק בתורה, ועיין ירוש' (ברכות
פ"א ה"ב) ובמדרש קהלת רבה (פ'

ד') ועיין בזוהר בראשית (דף י"א.)
 וכדאיתא בזוה"ק (לו כ"ט:) זה
 לעומת זה עשה אלהים ולריך בר נש
 לקרבא בכל לילא קרבן נפשא ורוחא
 וגשמתא דבעירן
 קדם ה' וכו' הקורא ק"ש בעונתה נותן ייבוך
 לאפקא לון בק"ש לבוראו :
 בלב אחד לקמי' ז' אבני הוי זהיר בק"ש על מטתך
 קוב"ה ועי' זוה"ק יולקדש עצמך יולברך
 (ואתחנן רס"ד): לבוראך
 ייכוך לבוראו. ועיין בזוהר (בלק
 קפ"ח:) ומבואר שם דכבוד הוא בפה
 וז"ל תנופה דקאמרינן היינו תנו"פה
 ורזא דילי' תנו כבוד לה' אלהים
 דהא פה היינו כבוד דבעינן למיהב
 ליה לקב"ה, והענין בזה הוא כי אף
 אמנם שכל המלות כלם הם לקיים
 רצון השי"ת אבל בזה שהאדם משבח
 ומפאר להקב"ה בפיו מזה יולא מפורש
 הכבוד שמים. וק"ש הוא בפה וכדאי'
 במס' ברכות (י"ג:) ובמגילה (י"ז:)
 כי עיקרה היא בקריאה בפה שאף
 ע"פ שלא השמיע לאזניו ההלכה הוא
 שילא, וכן מלינו בתקוני זוה"ק (תיקוני
 זוהר חדש השייך לתיקון כ"א דף מ"ב:
 והיא בדרך קמ"א.) דק"ש היא מתיקונין
 דפומא. ולכן אמר בפרט שבזו המלוא
 נותן כבוד לבוראו ואף דאיתא בתיקוני
 זוה"ק (תיקון ע' קל"א:) שק"ש היא
 מהמלות החלולים בשמיעה וגראה מזה
 דסבר דלריך להשמיע לאזניו, אכן
 באמת לא בא לשלול בזה שאין לריך
 בפה כי היא מכל שכן שלריך בפה ורק
 זאת משמיעו שתלוי בשמיעה גם כן:
 ז' אבני הוי זהיר בק"ש על מטתך.
 (ברכות ד':) אמר
 רבי יהושע בן לוי
 חע"פ שקרא אדם
 ק"ש בבית הכנסת
 מלוא לקרותו על
 מטתו, ועיין שם
 (ה' מ'): ובמסכת פסחים (קי"ב:),
 ועיין ירושלמי ברכות (פ"א ה"א) רב
 הונא בשם רב יוסף מה טעם אמרו
 אדם לריך לקרות שמע בביתו בערב
 בשביל להזכיר את המזיקין, ועיין
 במדרש שוח"ט (מזמור ד'), ועיין
 בזוה"ק בראשית (י"א.) ושם קפ"ג.)
 ובזוה"ק ויקרא (כ"ט:) ובזוה"ק דברי'
 (רס"ג. רס"ד.) : יולקדש עלמך, לאו
 בקדושת הזווג מיירי השתא דהא
 השתא בזמן שכיבה קאי וזמן שכיבה
 דר' אליעזר הוא באשמורה הראשונה
 כמבואר בריש ברכות, ואלו זמן הזווג
 הוא אחר מלות ומזהירו עליה לקמן
 (פיסקא ט') אלא אזהרתו עתה הוא
 בזה שלריך האדם לקדש עלמו
 ולמימסר נפשו קרבנא קדם ה' קודם
 השיגה כמבואר בזוה"ק המובאים
 לעיל עיי"ש : יולברך לבוראך, היינו
 ברכת המפיל כדאיתא ברכות (ס':)
 הנכנס לישן על מטתו אומר ברוך
 המפיל

בשם ר' שמואל בר נחמן רגזו ואל
תחטאו אמרו בלצבכם על משכבכם
ודומו סלה : ואל תעסוק עם אשתך
בדבר אחר היינו תשמיש ואשמעין
בזה דאף במקום

לבוראך ושכבת וערבה שנתך
ולאחר שתקדש עצמך בזה אל
תספר בדברים בטלים ואל תעסוק
עם אשתך בדבר אחר הואיל וכבר
קדשת עצמך בקדושת קונך יבי
נשמתך תעלה ואינך יודע היאך
יקבלוה לדי חטא דמלוה

להקדים גם קודם חלות כמבואר
בשל"ה הקדוש (שער האותיות) ובשאר
ספרי היראה מ"מ מזהירו בזה שירחיק
עלמו מלעשות כן אחר ק"ש וזכרת
המפיל מטעם שמפרש לו ואזיל הואיל
וכבר קדשת עלמך בקדושת קונך : יבי
נשמתך תעלה, היינו בעת השינה
כמבואר בזוה"ק (לך ל"ב. גשא קב"א):
בשעתא דבני נשא דמיכין ונשמתא
סלקא לעילא קיימא באתר דקיימא
וכו' מ"ט בגין דנשמתא סלקא
לעילא ואסחידת על עובדוי דז"נ
ועל כל מלה ומלה דנפיק מפומיה
וכו' וכד יהוא מלה לאו אידי כדקא
יאות ואידי מלה ממלין ביסין מלישנא
בישא וכו' ה"ד משוכבת חיקך שמור
פתחי פיך וכדאי' בזוה"ח (לך כ"ח):
ארי"ל כל הקורא ק"ש כתיקונה על
מסתו עולה נשמתו לשוט בארץ החיים
ועיין חגיגה (ט"ו). שמה תאמר מי

מעיד

המפיל וכו' ועיין מס' ד"א רבה (פ'
י"א) ועיין תוס' ר"י החסיד ותוס'
הרא"ש ברכות (שס) שהוכיחו מתוך
סוגית הירושלמי ברכות (פ"א ה"א)

דזכרת המפיל
הוא קודם ק"ש
וכן נראה מסידור
לשון (המור וש"פ
או"ח סימן רל"ט
ויעו"ש במג"א
סי"ק י"ב) ול"ט
דמכאן מבואר

להדיא דזכרת המפיל הוא סמוך
לשינה אחר ק"ש ובאמת שכן משמע
נמי פשטות לשון הש"ס במס' ברכות
(שס), וכן כתב בסדר רב עמרם
גאון ז"ל ורבים נוהגים כן ויש להם
על מה לסמוך: וולאחר שתקדש עלמך
בזה אל תספר בדברים בטלים, דאסור
להפסיק בין קבלת עומ"ש וזכרת
המפיל לשינה כמבואר בהגהת רמ"א
(שס) בשם הכלבו ורוקח שהוכיחו כן
ממשמעות לישנא דקרא אמרו בלצבכ'
על משכבכם ודומו סלה דדרשין
מניה בגמ' ברכות (ד':) לק"ש שעל
מסתו וכן הוא להדיא בירושל' (ברכות
(פ"א ה"א) ר' שמואל בר נחמני כד
הוא נחית לעיבורא וכו' והוא ר' זעירא
מטמר ביני קופי"א משמענא היך הוא
קרי שמע והוא קרי וחזר וקרי עד
דהוא שקע מיניה גו שינתיא ומאי
טעמא ר' אחא ור' תחליפתא תמוי

מעיד כי אבני ציתו וקורות ציתו של
אדם מעידין בו וכו' וחכ"א נשמתו
של אדם מעידה בו שנאמר משכבת
חיקך שמור פתחי פיך אי זו היא דבר

ששוכבת בחיקו של
אדם הוי אומר זו יקבלוה לעמוד לפניו יזהקיצות היא

נשמה ועי' במדרש חשיך :
(קהלת רבה פ"י) אבני הכהנים נכנסין לאכול
סימן ד') בשעה בתרומתן

שהאדם ישן הגוף אומר לנשמה ונשמה
לנפש ונפש למלאך וכו' ויגיד לפני מי
שאמר והיה העולם : יזהקיצות היא
תשיחך, היינו כפי' רש"י ז"ל שם (משלי
ו') היא תליץ בעדך, וכן דרשו באגדת
בראשית (פ' מ"ה) ובזוה"ק (וישב
קפ"ה). והקיצות היא תשיחך כמה
דאחמר בזמנא דיתערון מתי עלמא
מן עפרא היא תשיחך למהוי סגוריא
עלך וכו' :

אבני הכהנים נכנסין לאכול
בתרומתן. ובמתניתין ריש
ברכות מאימתי קורין את שמע
בערבית משעה שהכהנים נכנסין
לאכול בתרומתן עד סוף האשמורה
הראשונה דברי רבי אליעזר ובגמרא
(שם) פריך מכדי כהנים וכו' ומשני
מלתא אגב אורחא קמ"ל וכו' וכבר
נלחמו המפרשים בענין הסמיכות
משני הענינים האלו דמה ענין אכילת
הכהנים בתרומה אלל ענין ק"ש
ללאשמעין לה במלתא אגב אורחא

גבי ק"ש, אכן מכאן מתבאר היטב
דנקיט לה במתק לשונו על זה האופן
למען ירמוז לו אגב אורחא בטעם
חובב ק"ש של ערבית כדבעין למימר

לקמן בהאי ענינא
ומכאן ל"ע תירוצ

הש"ס (שם ג') על
הא דרמין דר"א
אדר"א מהברייתא

דאיתא שם מאימתי מתחילין לקרות
שמע בערבין משעה שקידש היום
בערבי שבתות דברי ר' אליעזר שזה
הזמן הוא קודם להזמן שהכהנים
נכנסים לאכול בתרומתן ומסיק שם
הגמרא ואב"א רישא לאו ר"א ויקשה
מכאן, אבל נוכל לומר בפרוקא דהאי
מילתא כי שם בהש"ס שהוא לענין
הדין וההלכה סברתו הוא באמת כהאי
דאמר התם בבבביתא שמויתר לקרותה
בעת שקידש היום בע"ש, אבל כאן
שהוא מזהירו דרך מוסר לעשות מלוא
מן המובחר, לכן למען זכות נפשו
אמר לו שיראה לכוון לקרותה בשעה
שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן
וכמו שמפרש לו בבאן הטעם כדי
שיזכה לעלות בשמי מרומים עם
הכהנים עובדי ה' וכמו שהוא הענין
בק"ש של שחרית שאמר ר"א (שם דף
ט'): שזמנה הוא תיכף משיכיר בין
תכלת לכרתי ובכל זאת אמרו שם
בגמרא ותיקין היו גומרין אותה עם

הכך החמה והיינו למנוח מן המזבח
והה"ד הכא נמי: יונשמתך עולה
באותה שעה וכו' כבר ליינתי בזה
לעיל (סימן ז' אות ו'), והנה בחלה
הדברים הוא
מבאר לו בטוב
טעם ודעת את
הענין ק"ש של
ערבית וכדאיתא
(בספרי זוטא פ'
ואתחנן הוצא

צילקוט שם רמז תתל"ה) למה קורין
שמו בצוקר ובערב, קורין בערב
שהנפשות עולות למעלה, וקורין
בצוקר על חזרתן שנאמר להגיד
בצוקר חסדך ואמונתך כלילות
(ובדברים רבה פ' שופטים פ"ה) כל
הנפשות עולות אללו כשהם ישנים
מנין שנאמר אשר בידו נפש כל חי
ובצוקר הוא מחזיר לכל אחד ואחד
נשמתו שנאמר נותן נשמה לעם עליה
(ועיין במדרש שוח"ט מזמור כ"ה,
ובזה"ק במדבר קי"ט.) ובכאן מבאר
לו יותר להעיר לבו להיות זהיר בזה
ומפרש לו כדי שבעת תעלה נשמתו
בעת השינה תזכה לכנס במקום
קדש הקדשים עם הכהנים הנכנסין
לאכול בתרומתן שזאת תרומתו על
הנשמות הקדושות העולות למעלה
לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו
וכמבואר (בזה"ק משפטים ק"א:

מלורע נ"ג.): יואם לאו ידחו אותך
לחן בדאיתא בזה"ק (פקודי רמ"ט):
ועד לא תב נזיף איהו לעילא ותתא
ונטירו דמאריה אתעדי מניה ואפילו
כלילא נשמתיא
בתרומתן יונשמתך עולה באותה
שעה. אם תזכה תכנס ביניהם יואם
לאו ידחו אותך לחוץ:
מ *בשתעמוד משנתך בחצות
הלילה באו
תספר
כמה דוכתי:

מ *בשתעמוד משנתך בחלות
הלילה. דהוא
זמן קימה כדכתיב (תהלים קי"ט)
חלות לילה אקום להודות לך: באו
חספר עם אשתך בקדושה כהאי
דאיתא (בדברים דף כ'). ובמס' כלה
(פ"ב) שאלו את אימא שלום דביתהו
דרבי אליעזר מפני מה בניך יפיפין
ביתר אמרה להן אינו מספר עמי
לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה
אלא בחלות הלילה, ושם נאמר
בטעמא דהא מילתא כדי שלא יתן
עיניו באשה אחרת, ובכאן מרמז
לו נמי הטעם המבואר בזה"ק (פ'
קדושים פ"א.) ת"ח מאן דבעי
לאתקדשא ברעותיה דמאריה לא
לישמע אלא מפלגות לילא ואילך
או בפלגות לילא דהא בזהוהא שעתא
קב"ה אשתכח בגתא דעדן וקדושה
עלאה אתער וכדין שעתא היא
לאתקדשא

לאתקדשא, ועי' פי' הרא"ש והרא"ם
המזבח בשיטה מקובלת נדרים (סס):
יזאל תגבל את פיך ואפי' דרך שחוק
והיינו אפילו לרלותה בענין הזוג
דמלוה לפייסה
וכמבואר בנדרים
(סס) ובחגיגה
(ה'י:) וכדאיתא
בזוה"ק בראשית
(דף מ"ט:) מכאן
אוליפנא דמאן
דמתחבר באנתתי
בעי למפגע לה ולבסמא לה במלין
ואי לאו לא יבית לגבה מ"מ לא
יהי' בזה ניבול פה ח"ו וכדאיתא
במס' שבת (ל"ג.) הכל יודעין למה
כלה נכנסה לחופה אלא כל המגבל
פיו וכו' ולא הותר אלא דברי פיוס
זריזוי כהאי דעירובין (דף ק':) ומאי
מפייס לה אמר ר"י אמר רב הכי
קאמר לה זביגא לך זיגא דמטי לך
עד כרעיק ע"ש: 'כי אתה עתיד
ליתן דין ומשבון על שיחה שבינך
ובין אשתך היינו אם היתה יתירה
על הלורך וכדאיתא בחגיגה (דף ה'י:)
כי הגה יולד הרים ובורא רוח ומגיד
לאדם מה שחו (עמוס ד') מאי מה
שחו אמר רב אפילו שיחה יתירה
שבין איש לאשתו מגידים לו לאדם
בשעת מיתה, ובזיקרא רבה (פ' כ"ו)
אפילו דברים שאין בהם ממש אפי'

שיחה קלה שאדם משית עם אשתו
נכתבין על פנקסו של אדם וקוראין
לפניו בשעת מיתתו, וגראה שעל זה
מרמז מאמר רבי אליעזר במסכת
(סוכה כ"ח.) ולא
שחתי שיחת חולין
והיינו שאפי' בעת
הלורך נזהר משיח'
יתירה דאס לא כן
מאי רבותי' הלא
בכל אדם איסורא
נמי איכא ועוברי'
בלאו ועשה וכדאיתא (ביומא י"ט):
'יזכשקין משנתך אל יפנה לבך
בהרהורים וכו' אלא מיד יקדש ויטהר
מחשבתו בגדולת הבורא יתברך כי
קדושת וטהרת המחשבה ברגע
הראשונה אחר הקילו משנתו מועיל
על כל היום שלא יסור לבו מאחרי
ה' ז"ה שהבא לטהר מסייעין לו
וכדאיתא (ברכות ט"ז:) רבי אליעזר
ביתר דמסיים ללותי' אמר הכי יה"ר
מלפניך וכו' וגשכים וגמלא יחול
לבבנו ליראה את שמך (ועי' ש' בפי'
רש"י ז"ל) ועיין אבות (פ"ג מ"ה) רבי
חנינא בן חכיהאי אומר הנעור בלילה
וכו' ומפנה לבו לבטלה הרי זה
מתחייב בנפשו: 'כי הרהור מביא
לידי מעשה, ברייתא דמס' כלם
הגדפס מחדש (פרק ב') מכאן דרשו
רבותינו הרהור מביא לידי תאוה,

תאוה

חלום מביאה לידי אהבה, אהבה מביאה לידי רדיפה, רדיפה מביאה לידי מעשה (ובמס' ד"א זוטא פ"ו) תחלת עבירה הרהור הלז, ועיין (כתובות כ"ט):

י'הנה מה טוב ומה נעים. הנה מלכד מה שמזהירו על מלות עונה סיהיה אחר חלות בל להזהירו עתה סיהי' תמיד רגיל בקימת חלות לעסוק בתורה וכדאיתא בזה"ק קדושים (פ"א). אשר אחר שמצא שמה גדול מעלת קדושת הזוג בחלות סיים שם האי לשאר בני נשא תלמידי חכמים דידעין ארחיו דאורייתא בפלגות לילה שעתא דלהון למיקם למלעי באורייתא לאזדוגא בכ"י לשבחא לשמא קדישא למלכא קדישא: "כשהקב"ה נכנס עם הצדיקים. דהיינו בחלות לילה כדאיתא בזה"ק (נח ע"ב). ואתחנן ר"ס.) כד אתער רוח לפון בפלגי דלילא קב"ה אתי לאשתעשע עם לדיקים בגגתא דעדן: "שטהי' מלוי בתוכם כדאיתא בזה"ק המוצא למעלה ובזיקרא (י"ג.) כל בר נש דקם למלעי באורייתא מפלגי לילא קב"ה וכל לדיקיא דבגגתא כלהו לייטין ליה

לידי מעשה. י'הנה מה טוב ומה נעים "כשהקב"ה נכנס עם הצדיקים "שטהיה מצוי בתוכם 'למשוך חוט של חסד עליך "להיות *גורלך "בעם הצדיקים בגן עדן ואם תזכה ותהיה עמהם אשריך וטוב לך: י' "בני הוי זהיר בכלי של מים סמוך למטהך ובשתקום בבוקר

היקוני זזה"ק (ג'): וכן הוא במדרש משלי (סוף פ' ל'): "להיות גורלך עם הצדיקים בג"ע כל"ל, וכן הוא בנוסחת הספר שהעתיק בשבט מוסר (פ' ט"ז): "בעם הצדיקים בג"ע כדאי' בזה"ק (תרומה קע"ג): בזהווא זמנא דאתפלג לילא כד אתער בר נש בזהווא שעתא למלעי באורייתא נטל חולקיה עמהון דלדיקיא די בגו גיגתא:

י' "בני הוי זהיר בכלי של מים סמוך למטתך. כדאיתא בהקדמת זזה"ק (דף י'): הכי הוו עבדי חסידו קדמאי נטלא דמיא הוו יהבי קמייהו ובזמנא דאתערו כלילא אסתן ירייהו וקיימי, ועיין זזה"ק (וישב קפ"ד): בעי חד כלי לתתא וחד כלי מלעילא וכו', ועיין (סדר היום, ותולעת יעקב)

בשם הזוה"ק שהולך ד' אמות בלא נט"י חייב מיתה לשמים ולא נמלא כן בזוה"ק שלפנינו חולם בספר ברכי יוסף (או"ח סימן ד') העיד שראה כן בהקדמת זוה"ק וכו' יעו"ש מיהו לשיטת ר' אליעזר ומנהג קדושתו שלא הלך ארבע אמות בלא תורה

דמיד אחר אפי' נטל ידיו אסור כדא' במס' (ברכות נ"א.) אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלכש ופי' רש"י ז"ל אלא אתה בעלמך טלשו ממקום שהוא שם ותלכשו הרי להדיא דמיד אחר אפילו נטל ידיו אסור ויש לישב דהתם דוקא מיד השמש קאמר תעביר

ובלא תפילין כדאיתא במס' (סוכה כ"ח.) מלבד טעמו של הזוה"ק נמי צלחו הכי הולך להכין כלי של מים סמוך למטתו משום נט"י לתורה ולתפילין ועיין ספר חסידים (סימן תתקל"ב): באל תטול חלוקך ללבוש בלא נט"י לא מידך ולא מיד אחר שלא נטל ידיו כי רוח הטומאה שורה על הידים, כדאיתא במסכת שבת (דף ק"ט., יומא ע"ז., חולין ק"ז:) עי"ש, וכן הוא בזוה"ק להדיא (בראש' נ"ג:) ת"ח כל בני עלמא בשעתא דניימי על ערסייהו בלילא וכו' טעמי טעמא דמותא ומגו דטעמי טעמא דמותא ההוא רוחא מסאבא סאיב עלמא ושריא על ידיו וכו' ועל דא לא יסוב בר נש מנוי לאלבשא ממאן דלא נטיל ידיו דהא אחשיך עליה ההוא רוח מסאבא ואסתאב עי"ש, מיהו לכאורה ל"ע מאי חיריא ולא מיד אחר שלא נטל ידיו תיפוק ליה

דהיינו שמש קבוע דאימת רבו עליו דגזרינן אטו לא נטל ידיו שמחמת אימת רבו ימהר ויתן לו נמי בעוד שלא נטל ידיו, אבל מיד אחר שאינו שמש קבוע ליכא למיגזר, ולכן אם נטל ידיו שפיר דמי. וכעין זה משני הש"ס במס' שבת (י"ב:) לא קשיא כאן בשמש קבוע כאן בשמש שאינו קבוע יעו"ש, ועיין (חולין ק"ז.) דמשני שאני שמש דטריד ובהכי אזדא לה הערת המג"א או"ח (סימן ד' סעי' ק"א) על עיקר דין זה שאסור ללבוש קודם נט"י מפני דלא משמע כן בגמרא ברכות (ס'.) דקא חשיב נט"י לבתר לבישת בגדיו יעו"ש, והשתא ניחא דיש לומר דהתם מיירי בלובשם ע"י אחר שכבר נטל ידיו דבכי האי גוונא ליכא איסורא: יואל תעביר אותם על גבי עיניך (שבת ק"ח:), ובמס' כלה (פ"ד), ובזוה"ק (וישלח קס"ט:), וישב קפ"ד.) ועל דא

לא

לא יעציר ידיו על עיניו בגין דההוא רוחא מסאבא שריא עליו עד דנטיל ידיו: יפן יכשלו רבים במראות עיניך. (שבת דף ק"ה: ק"ט.) יד מסמא (ובמס' כלה פרק ד') שלש ידות הן ושלשתן לקלינה יד לעין מפני שמסמא ומשמע דהטעם הוא משום סכנה לעלמו מפני שמסמא בזה את

זעביר אותם על גבי עיניך יפן יכשלו רבים במראות עיניך ייבי אין ברכה שורה במראה עין שקיבל טומאה יואי עביר להסתכל בשונאו שונאו נמלט ואוהבו נכשל: ייבני הוי זהיר לנקות גופך יולפנות דירת נפשך ולא

עניו, וגררה לפרש דהא בזה תליא דכיון שיוכל להיות מכשול לרבים מהבטת עיניו לכן יוכל להיות שיסמא את עיניו, וכהאי דאמרינן (בתנחומא פ' בלק) נוח להם לרשעים שיהיו סומין שעיניהם מציחין מארה לעולם: ייבי אין ברכה שורה במראה עין שקבל טומאה. דכיון דרוח מסאבא שריא עליו הוה ליה רע עין ואמרינן בזה"ק (אחרי"ס"ג:) רע עין בכל אתר דעיני' שלטא אתלטייא ע"ש, ועיין פסחים (כ"ו:) שאני התם דקלי לה אי משום עיגא בישא וכו': יואי עביר להסתכל בשונאו שונאו נמלט ואוהבו נכשל, כלומר ואם תאמר שתעשה כן בכוונה כדי שתזיק לשונאך לא תועיל בזה כלום כי שונאו שהוא רוצה להזיקו בכוונה נמלט ואוהבו שמסתכל בו שלא

יבני הוי זהיר לנקות גופך.

שחרית לקבל עליו עול מ"ש בנקיות כדאמרינן (ברכות ט"ו.) הרולה לקבל עול מ"ש שלימה יפנה ויטול ידיו ויקרא ק"ש ויתפלל וכו'. ועיין זוה"ק (במדבר ק"כ:) בשעתא דבר גש קאים בעי לרכאה גרמיה בקדמיתא לבתר יקבל עליה ההוא עול וכו' (ועיין זוה"ק ואתחנן ר"ס.). יולפנות דירת נפשך שלא תשקלנה. בזה הזהירו גם על כל היום כשיהיה צריך לנקצו לא יעמיד עלמו אלא יפנה

יפנה

יפנה מיד כדאמרינן במס' ברכות (ס"ג:) עד דרתחא קידרך שפוך ואמרינן במס' מכות (ט"ז:) המשהה נקביו עובר משום לא תשקלו, ועיין שבת (דף פ"ג).

הכלרך ואינו נפנה ולא תשקצנה יואל תהי גורם להיות נמאם:

חד אמר רוח רעה יב אבני הוי זהיר בנשילת ידים להיות נזהר בזה שולטת בו וחד אמר רוח זוהמא שולטת בו ותניא

כוותי' ע"ס. ועיין בזוה"ק (נח ע"ו.) מאי דכיו דא דכתיב והיה מחנך קדוש מאי קדוש קדוש קדושים מצעי ליה אלא מחנך קדוש אלן שייפי גופא דגופא אתחבר ואתתקן בהו וכו':

יזאל תהי גורם להיות נמאם שהמשהה נקביו בא לידי חולי מעים כדאיתא במס' גיטין (ע'). וע"י זה יהי נמאם צעיני הבריות וכלל בזה להזהירו מכל דבר מאוס הן נקיון הגוף כגון לנקות פיו מן הרירין והרוקין וכדאי' ביר' ברכות (פ"ג ה"ה) ר' יוחנן אמר אפילו רוקק כדי שיהא כוסו נקי ר' יונה רקק וסייף והפירוש שיהי' פיו נקי מן הרוק לתפלה (ועיין ש"ע או"ח ס"ד סעיף י"ז) והן נקיון המלבושים כהאי דאיתא שבת (ק"ד.) כל ת"ח שנמאל רבב על בגדו וכו' אל תקרא משנאי אלא משניאי (ויעו"ש קי"ג.) ר' יוחנן קרי למאני' מכבודתי ודברים הללו הם חובה ביותר קודם התפלה

כדאיתא ברכות (ל'): השתחוו לה' בהדרת קודש הדרת ממש כי הא דרב יהודה הוי מליין נפשי' וכו' ועי' שבת (דף כ'): וברמז"ס הל' תפלה (פ"ד

ה"ג) וכסף משנה ובהשגות אצל גס

כל היום לריך להיות נזהר בזה שלא יביא עלמו לידי מיאוס כדאי' הרברים

במסכת חגיגה (דף ה'). מאי על כל נעלם זה הרק צפני חזירו ונמאם בזה עי"ש:

יב אבני הוי זהיר בנט"י. כבר הזהירו בכלי של מים סמוך למטתו לעיל (סימן י') אלא דשם מיירי כשקם ממטתו קודם נקיון גופו שהנשילה היא בלא ברכה עי' (מג"א סי' ד' סעי"ק א') ועכשיו מזהירו על נט"י שאחר נקיון גופו לקבלת עומ"ש ותפלה שהיא בצרכה: יכי נט"י בכלל הדברים העומדים ברומו של עולם. כדאיתא בזוה"ק בלק (דף קפ"ו.) בבואם אל אהל מועד ירחלו מים וגו' ילפינן מהאי קרא דמאן דלא חייש להאי ויתחזי קמי מלכא בידין מזהמין חייב מיתה מ"ט בגין דידי דבר נש יתבין ברומו של עולם וכו'. כדאיתא ברכות (דף ו'): כרוס זלות לבני אדם אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין

מזלזלין בהן ופי' רש"י ז"ל כגון תפלה
ובדאי נכלל בזה גם נטילת ידים
דשחרית שגם זה הוא מענינה ותפלה
וכיון שהוא לורך התפלה כתפלה דמיא
ועוד דהא מהאי קרא גופי' דרשינן
נמי (שם) ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרו
תרווייהו כיון

מזהירו על זה צפרט, ועיין עירובין
(דף כ"א:) זוה"ק (בראשית י'): 'וכל
המזלזל בנט"י הרי זה מנודה לשמים.
דכיון דקאי בלכותא דרבנן כמו שאמרו
(במס' סוטה ד':)
הדברים העומדים ברומו של עולם
יובל המזלזל בנטילת ידים הרי זה
מנודה לשמים יובל שכן שאין לו
חלק דהא אמרינן במס'

שבעות (דף ל"ז) ארור בו נידוי ועי'
במדרש מעשי תורה המיוחס לרבינו
הקדוש הגדפס בסוף ספר הקדוש
ראשית חכמה הנקרא בשם (חופת
אליהו רבה) דאיתא שם שבעה כמנודין
לשמים וחשיב התם האוכל בלא נט"י
ונראה דמכש"כ הוא בנטילת ידים
דשחרית שהוא לצרכות ולתפלה.
מיהא (בפסחים קי"ג:) דקא חשיב
התם שבעה מנודין לשמים ולא קא
חשיב הא בהדיהו (יתבאר לקמן),
ועיין בזה"ק (ברע"מ פנחס רמ"ה).
ועיין עדיות (פ"ה) וברכות (י"ט):
'וכל שכן שאין לו חלק לעוה"ב'.
כדאמרינן במס' סנהדרין (מ"ג:) גבי
עכן ומגין שכיפר לו וידויו וכו' שנאמר
ויאמר יהושע מה עברתו יעברך ה'
ביום הזה ביום הזה אתה עכור ואי' א'
עכור לעולם הבא טעמא דכיפר לו
וידויו הא בסתמא הוי מנודה גם
לעוה"ב, וכן איתא במדרש (במ"ר
פ"ט) החרס הזה לך בעוה"ז ולך
בעוה"ב

שנלמדך אדם לצריות פניו משתנות
ככרוס ופי' רש"י ז"ל נעשה זל בעיני
הצרות ומשמע מזה דחד טעמא אית
להו להנך שתי הדרשות ובחדא מחתא
מתניהו והיינו שמפני שהאדם מזלזל
בדברים העומדים ברומו של עולם
לכן עונשו שיהיה נלרך לצריות ויהי'
מזלזל בעיניה', ולכן מסתבר דבדרשה
הראשונה נכלל גם נט"י דשחרית
דבהדיא אמרינן במס' שבת (ס"ב:) ג'
דברים מביאין את האדם לידי עניות
ואחד מהם הוא המזלזל בנט"י ובדאי
על כל עניני נט"י קאי בין דשחרית
בין דאכילה דהא סתמא קאמר ועוד
דזיל בתר טעמא דהא רש"י ז"ל פי'
(שם) בהטעם שהוא מביא לידי עניות
מפני דשרא דעניותא נבול שמים
ואוהב מקום מיאוס ואס כן מאי שנא
זה מזה, ועיין (בזה"ק מקץ קל"ח):
דנט"י הוא מהדברים שאדם דש
בעקביו, ועיין בספר הקדוש ראשית
חכמה (סער הקדושה פ"ד) ולכן

דלא צריך כלל אינו נקרא כי אם
גזלן כדאיתא (בזוה"ק ר"פ עקב)
ואכלת ושבעת וכו' פקודא דא לברכא
ליה לקב"ה וכו' ואי לא צריך אקרי
גזלן לקב"ה, אלא
יזבשתרחין ידיך ודאי זהו הטעם
זקוף מפני שאם הוא

מצרך בלא נט"י מוכח מזה שהוא
מזלזל בעיקר התקנה מנט"י עד שנקל
בעיניו גם לבדך בידים מזהמות ולכן
חייב מיתה. והגם דבמס' חולין (דף
קל"ב:) אמר כל כהן שאינו מודה
בעבודה דהוי ג"כ מבזה תורת משה
וכמו שפי' רש"י ז"ל שם ולא קאמר
שהוא מגודה לשמים רק שאין לו חלק
בכהונה התם שאני דלאו להכי אתשיל
ולא בא לבאר עונשו מלד גודל חטאו
לשמים אלא דינא קאמר שאין לו דין
כהן וזהו מלד ישראל שאין רשאים
לתת מתנותיהם לכהן כזה ואין יולאים
ידי חובתם בנתינה זו: יזבשתרחין
ידיך זקוף אלצעותיך למעלה וצריך
ליוצרך כדאיתא (במס' סוטה ד':)
הנוטל ידיו לריך שיגביה ידיו למעלה
וכו', (ועיין במדרש הנעלם רות
בתיקוני סעודה) רביעי דלריך להגביה
ידיו וכו' דכתיב שאל ידכם וכו' מאי
טעמא בגין דאלצעי אינון דיוקנא
עלאי וכו' והשתא כיון דאתקדשי
אלצען לזקפא לון לעילא לאתערא
אינון פרקין עלאי קדישין, וכמו כן
איתא

בפס"ז ומה שאמר בכלן וכל שכן
שאין לו חלק לעוה"צ נראה לומר
בטעמא דהא מילתא משום דמלינו
דיותר הנדיו חל על האדם לעוה"צ
מבעולם הזה
כדאשכחן גבי חלק לעולם הבא.
יהודה במסכת

סוטה (ז'): שהיו עלמותיו מגולגלין
בארון עד שעמד משה וביקש עליו
רחמים משום נדיו על תנאי והא ודאי
דבחיית אותו לדיק לא הי' ח"ו עליו
שום נדיו שלא מלינו ביעקב אבינו
ע"ה ושאר השבטים שינהגו בו דין
נדיו, מיהו לריך לחלק בזה מה שאמר
בכלן כי המזלזל בנטילת ידים אין לו
חלק לעוה"צ ובמס' שבת (דף ס"ב:)
איתא כי הוא בא לידי עניות ע"י זה
ולא יותר והיינו דלאו מזלזל דהתם
כהאי מזלזל דהכא דהתם פירשו
שמוזלזל באקראי מחמת קלות ראש
שאינו מדקדק במלות, אבל מזלזל
דהכא הוא שמוזלזל בעיקר שורש
התקנה שהוא מלעיג על דברי חכמים
דהוי אפיקורוס וכדאי' במס' סנהדרין
(ל"ט:) ע"ש ולכן בזה גזר אומר שהוא
מגודה לשמים ואין לו חלק לעוה"צ
וכהאי דברכות (י"ט.) את מי נדו את
אלעזר בן חנוך שפקפק בנט"י, וכן
מוכח מזה"ק (בלק קפ"ו.) דאיתא
שם ומאן דצריך בידים מזהמות חייב
מיתה, והוא מן הסימא דהא מאן

איתא בש"ע האר"י ז"ל בהלכות נט"י
 דשחרית דלריך להגביה ידיו למעלה
 כנגד הראש שהם המוחין בסוד וינטלם
 וינטלם, ועיין בספר הפרדס לרש"י
 ז"ל (סימן ס"ו)
 ובספר חסידים
 (סי' נ"ח) שעל
 שם זה הוא הנוסח
 מהברכ' על נטיל'
 ידים, ועיין עוד
 (בסדר היום)
 בענין כוונת נטילת

ניחא דהכא מיירי בנטילת ידים שאחר
 נקיון גופו בביה"כ כדמזהירו לעיל
 (סימן י"א) וזהו לכ"ע אסור לברך
 קודם רחילה ועי' בהקדמת זוה"ק
 (דף י'): 'ואל
 תטול ידיך ממי
 שלא נטל ידיו
 כדאיתא במסכת
 ברכות (דף נ"א).
 ובזוה"ק בראשית
 (דף נ"ג): 'ות"ח
 כל בני עלמא
 זקוף אצבעותיך למעלה וברך ליוצרך
 'ואל תברך עד שיהיו הידים רחוצות
 כי אסור להזכיר קדושת שמו
 בלבלוך הידים כשהן מוזהמות 'ואל
 תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו:
 י"ג "בני אל תלבש בגדיך בלא
 ברכה

ידים: 'ואל תברך עד שיהיו הידים
 רחוצות כי אסור להזכיר קדושת שמו
 בלבלוך הידים כשהן מוזהמות כדאי'
 במס' (ברכות נ"ג): ידים מוזהמות
 פסולות לברכה, וכן הוא בזוה"ק
 בהקדמה (דף י'), וצפ' (וישז דף
 קפ"ד): 'ובזוה"ק פ' בלק (קפ"ו),
 ומה דבמס' ברכות (דף ס'): דחשיב
 התם ברכות השחר וחושב והולך שם
 כמה ברכות קודם ברכת על נטילת
 ידים לריך לומר דלא חשיב התם על
 הסדר וכמו שמצוא' מסידור רצעמרס
 גאון ז"ל משמיה דרב נטורנאי גאון
 ז"ל יעו"ש, ובתשובת מהר"מ מרוטק-
 בורג (סימן מ') מיהא גס לדעת
 הרא"ש וטו"ש"ע (או"ח סי' ד') שמחלק
 דדוקא לק"ש ולתפלה אסרו בסתם
 ידים עסקניות אבל לא לברכה, וכן
 משמע דעת התוס' (פסחים ז'): ג"כ

בשעתא דכיימי על ערסייהו צלילא
 וליליא פריש גדפהא על כל בני עלמא
 טעמי טעמא דמותא וכו' האי רוחא
 מסאבא שטיא על עלמא וסאיב עלמא
 ושריא על ידיו דבר נש ואסתאב וכד
 דיקרב צידוי כולאו מסאבי בגין
 דשריא עלייהו רוח מסאבא וכו' ועל
 דא לא יטול ידיו ב"כ ממאן דלא נטיל
 ידיו בגין דאמשיך עליה ההוא רוח
 מסאבא וקביל לי' האי דנטיל מיא מני'
 ואית לי' רשו לשריא עלוי דב"כ וכו'
 ע"ש, ועי' זוה"ק (בראשית קפ"ד):
 ועיין (טו"ז או"ח סימן ד' סעי"ק ז')
 (ובספר סדר היום), (ועי' נדה דף
 ע"א: ד"ה מערה) וביש"ש (חולין פ"ח
 סימן ע"ו):

י"ג "בני אל תלבש בגדיך בלא
 ברכה. הגה אחר שסידר
 לו

הוא כזכרת הנהנין שהאדם מזכר
על הנאת עלמו בפרט כזכרת הפת
והפירות שאינו טעון זכרה אלא
כשנהנה וכמו שחלקו (התוס' והרא"ש
ורבינו יונה ז"ל
ותוס' ר"י החסיד)
במס' זכרות (דף
ס"ז) בין זכרות
השחר שיש מהם
שהם הודאה

בעלמא כמו הנותן לשכוי זינה והדומה
לו שאפילו לא שחז קל תרגומא
מזכר, ויש מהם שהם להנאת עלמו
בפרט כמו מלביש ערומים ושעשה
לי כל זרעי שאינו מזכר אותם אם
לא נהנה יעו"ש, שמטעם זה אין
מזכרין שעשה לי כל זרעי בתשעה
באב וביום הכפורים וממילא נשמע
מזה שיש לו דין זכרת הנהנין גם לזה
שכל פעם שנהנה הוא לריך לזכר
ולא סגי בפעם אחת על כל היום,
ולכן דייק בלשנו כאן ואמר בכל עת
שילבש, וכן משמע בידו' זכרות (פ"ט
ה"ג) לבש בגדים אומר צריך מלביש
ערומים ע"ש, ובגדרים (מ"ט): וכד
מכסי זה אומר צריך שפעני מעיל
משמע שהזכרה על הנאת עלמו היא
באה ובכל פעם שהוא לובש לריך לזכר
ועי' טוש"ע או"ח (סי' רכ"ג סעי' ד),
ועי' בס' הרוקח (סי' שס"ד), ובתשו'
תפארת לבי (חלק או"ח ס"ו אות ד') :
וכל

לו ענין הנטילה התחיל להזהירו בסדר
הלבישה כמו שנתבאר (לעיל סימן י')
שאסור ליגע במלבושיו קודם הנטילה
והערת (המג"א סימן ד' סעי' ק"א)
בש"ע אורח חיים
דמגמרא זכרות
(ס"ז) לא משמע כן
הנה מלבד תרוליו
לעיל (שם אות ז')
הא ביארנו לעיל

(סימן י"ב אות ו') דעל כרחק בגמ'
לא נקטיננה על הסדר שהרי אסור
לזכר שום זכרה קודם נט"י: כי
כשם שנהנה אדם לתת אוכל לנפשו
וצריך לזכר על הנאת האוכל, וכלומר
דוקא היכא שנהנה אצל בלא הנאה
אינו טעון זכרה כדאיתא זכרות (דף
ל"ה): אילימא דקא שתי לי' חזוקי
מזיק ליה ופירש"י ז"ל ואין זו אכילה
שפעונה זכרה (ועי' אבות דר"ג פ'
כ"ו): יכך לריך לזכר על הנאת
המלבוש בכל עת שילבש. וכדאיתא
(זכרות ל"ה) אסור לאדם שיהנה
מעוה"ז בלא זכרה וכל הנהנה מעולם
הזה בלא זכרה מעל, ועי' (בזוה"ק
עקב ר"ע): ולאפוקי אתי היכא דלא
נהנה משום דלא הוי זכרת שבה
והודאה על חסדו ית' כזכרת השחר
נותן לשכוי זינה, פוקח עורים וכו'
שצריך לזכר אפי' כשאינו נהנה וסגי
בפעם אחת על כל היום כלו אלא

יובל מי שלא ברך על מלבושו ילבש
 ברמה וגוש עפר. על לחות ל' הכתוב
 (איוב ז') לבש צשרי רמה וגוש עפר.
 ועונש הזה הוא במדה כנגד מדה כי
 בצרכה שהאדם
 מצרך להשי"ת הוא
 נותן יקר וכבוד
 לצוראו צמה
 שמכיר שהכל שלו
 יובל מי שלא ברך על מלבושו ילבש
 ברמה וגוש עפר בקבר. יוקשה
 אותה רמה במחט בבשר החי:
 רבן גמליאל אומר
 מרבה עליו רמה,
 בני

רבי נתן אומר היא כמותו שיוצרת
 עמו לשאול היא זאת עמו לעתיד.
 בא כאן רבי אליעזר ומכריע בזה
 שאותם שלא ברכו על מלבושיהם
 בחייהם מתהפך עליהם הלבוש לרמה
 בקבר, אבל אלו שזכרו על מלבושיהם
 עולה הלבוש עמהם לעתיד לבא, ועי'
 זוה"ק (שלח קע"ד: , פדר"א פ' ל"ג):
 יוקשה אותה רמה כמחט צצשר החי
 ברכות (דף י"ח): ועיין מה שביאר
 בזה בתוי"ט במס' אבות (פ"ב מ"ז)
 ודבריו ל"ע מסוגי' דשבת (דף י"ג):
 ועי' ירושלמי (תענית פ"ג הלכה ח')
 ובתשובת (הרדב"ז ח"א סימן תפ"ד).
 והנה מקום אחי להעיר בזה על שאלה
 אחת צענין ברכת הגהנין הגה מודעת
 זאת שעל כל הנאות שצבולס שהאדם
 נהנה לריך לדרך עליהן וכדאי' ברכות
 (דף ל"ה) אסור לאדם שיהנה מעולס
 הזה בלא ברכה וכו', ומראה ריח
 וקול אע"פ שלענין הקדש הגהנה
 מהן לא מעל בכל זאת לכתחלה אסור
 להטות

והוא משפיע לו הטובה בחסדו וכיון
 שהוא מכבד את צוראו יתבדך בעוה"ז
 לכן זוכה ללבוש יקר בעוה"ז להסתכד
 זו וכהאי דהיתא (שבת קי"ג.) ר'
 יוחנן הוה קרי למאי מכדדתי וכדאי'
 בזה"ק (נח ס"ו.) ורזא דמלה כמה
 דיהבי לנשמחא לבושא דמתלבשא ביה
 למיקס בהאי עלמא הכי נמי יהבי לה
 לבושא דזהרא עלאה למיקס ביה
 בההוא עלמא ולאסתכלא צגו ההוא
 אסתקלריה דנהרא מגו ההוא ארץ
 החיים וכו' האי לבושא דקאמרן איבו
 מה דאמרו חברייא חלוקא דרבנן
 דאהלבישו בההוא עלמא, ועי' בזה"ק
 פקודי (רכ"ט:), ויחי (רכ"ד.) ושם
 נתבאר סוד הענין. אבל מי שאינו מצרך
 נקרא ובוזי יקלו וילבש רמה, וכדאי'
 בזה"ק וילך (רפ"ה:) עליה נאמר ובוזי
 יקלו כד"א לכם הכהנים בוזי שמי מאי
 עוגסיה כמה דלא פתח ברכאן לעילא
 כך לא פתחין ליה וכמ"ש גבי נבוכדנלר
 שפ"י שנתגאה ואמר אעלה על צמתי

להנות מהן וגם לענין צרכה על מראה וריח לריך צחמת לצרך עליהן וכדאי' (צרכות דף נ"ח:), וא"כ למה יגרע הנחת הקול אשר אין לריך לצרך עליו עת נקשיב נעימת

כטור וגבל, והטעם כזה הוא כמו שאבאר מפני שמראה וריח אף ע"פ שאין בהם ממש אבל המה מותפסים בגשם כמו הדבר הנראה לעינים מוחש ומורגש היינו האילן או הצריה וגם הבושם שהריח יולא ממנו הוא מותפס ומורגש, אבל הקול אינו מותפס בשום גשם ואין לו שום עיקר ולכן הוי כריח שאין לו עיקר שאין מחויבים צחמת לצרך עליו כדאיתא צרכות (דף נ"ג.) (ובאו"ח סי' רט"ז סעי"ק ו', רי"ז סעי"ק ז') מפני שהכלי זמר או האדם המנגן אינו נקרא עיקר להקול כידוע לכל מבין:

יד בני הוי זהיר להתעטף בעטיפת מצוה בכסוי מצוה על גוף צדיק ינוח יכל מי שאין בכסוי מצוה בגופו ינות. כדאיתא (צוה"ק שלח קס"ג:) צר נש דלביש לילית אחטביד בכל יומא תמים וכו' ע"ש, ובספרי שלח (פיסקא קט"ו) מגיד שהלילית מוספת קדושה לישראל ועי' (מנחות דף מ"ד.) בלו ארבעה ליליותיו וטפחו לו על פניו נשמת על הקרקע וכו' ע"ש, וכדאי' בתיקונים (תיקון י"ח ל"ג.) מיד הא מטרוניתא אחידת צהון ואוליפת זכו צגינייהו קדם דיפקון מן היכלא ואמרת רבון עלמין אלין איכון דהו מכסיין לי בעטופא דמלוה דלילית צחמת קשרין ותלת עשר חוליין לכל סטר ובתלתין ותרין ענפי מלוה מיד מני קב"ה למלאכין דמרכבתא דלעילא לנטלא לון בגדפייהו ולפרחא צהון מאתר לאתר ולכסאה עליהון מכל מזיקין ומלאכי חבלה: יכל מי שאין לו כסוי מלוה צגופו נקרא לבשו בגד צוגדים בגדו. לשון הכתוב (ישעי' כ"ד) מכנף הארץ ומירות שמענו וגו' ובגד צוגדים בגדו, וגרמו צזה כוונה עמוקה כדאי' צוה"ק

יד בני הוי זהיר להתעטף בעטיפת מלוה. היינו טלית מזולת וכן קרי לה צוה"ק בלשון עטיפת דמלוה או כיסויא דמלוה כדאיתא בתקוני זוה"ק (תיקון ע' אות אודינן) ת"ח כד צ"ג מתעטף בעטיפת דמלוה ומנח תפילין ואחחפי בכסויא דמלוה כדין אחטטר בעטרין קדישין כגוונא דלעילא ואקרי אחד ע"ש (ועי' צוה"ק

דמורה כד עייל לההוא עלמא מלכשין
ליה בחד לבושא דאשתמודע לגבי
מאריהון דגיהנם וההוא לבושא ווי
למאן דאחלכש ביה דהא כמה גרדיני

נמוסין זמינין
בגופו נקרא לבושו בגד בוגדים
בגדו דבי מעיד עדות שקר בעצמו: דכי מעיד עדות
בני שקר בעלמו. וכן

הוא מבואר בזוה"ק (שלח דף קע"ה.)
ע"ש (ובזוה"ק ואתחנן דף רס"ה.)
מאן דיעול קמיה לבי כנישתא כד נפיק
מתרעיה ולא תפילין צריסיה וליזית
בלבושי' ואומר אשתחווה אל היכל
קדשך ציראתך קצ"ה אמר אן הוא
מוראי הא סהיד סהדותא דשקרא
והגם (דבמס' ברכות י"ד:) איתא
אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא
תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעלמו
ולא נקט ליזית לריך לומר דחדא
מינייהו נקט והה"ד לליזית, ועיין
בספר מנורת המאור (כר ג' כלל
ג') דמציא הגירסא בלא ליזית ובלא
תפילין, ומזה אני תמה על התוס'
והרא"ש ז"ל ורבינו יונה ז"ל שהשיגו
על הר"י בר יהודה ז"ל שמציא ראה
דעטיפת הטלית לא חשיב הפסק בין
ק"ש לתפלה (מהגמרא ברכות י"ד:)
דאיתא שם דרב אבהו תפילין בין
ק"ש לתפלה והשיגו הס ז"ל דמשם
אין ראה דיש לחלק ולומר דשאני
תפילין דעיקר ק"ש ותפלה מישר
שייכי

בזוה"ק ברע"מ (שלח קע"ה:) מכנף
הארץ דא כנף דליזית וכו' וכד
אשתכלנא בתכלת וחמינא רעועה
לאלקאה אתר דחילו למידחל חמינא

חוי לי וכו' דהא
קורין ק"ש בלא
ליזית וסהדין
סהדותא דשקרא

וכו' ובגד בוגדים בגדו לבושא דלהון
בלא ליזית חקרי בגד בוגדים לבושא
דאיונין בוגדים דבגדו דמשקרו וסהדין
סהדותא דשיקרא בכל יומא ע"ש, כי
מה שהונח שם בגד על הלבוש של
האדם מבואר בזוה"ק ברע"מ (פ'
תלא רע"א.) דהוא מלשון בגידה שהוא
נופל על החטא, וזה מפני שקודם
החטא לא היה האדם נלכד ללבושים
כדכתיב (בראשית ב') ויהיו שניהם
ערומים וגו' ורק אחר שבגדו וחטאו
הולרכו ללבושים, ועל שם זה נקרא
הלבוש בגד אלא כשהוא של מטה
נקרא בשמו הגאח לו לבושו ועולה
עמו לעתיד לבא (כדלעיל סימן י"ג
אות ד') וכשאניו של מטה נקרא בגד
כמבואר בזוה"ק (שם) שיש חילוק בין
לבוש לבגד ולבסוף נעשה בגדו שבוגד
בו באדם עלמו ונעשה עליו רמה
בקבר ואינו עולה עמו לעתיד לבא
וכדאיתא בזוה"ק (שלח קע"ד:) ת"ח
כמה לבושין מזדמנין בההוא עלמא
וההוא דלא זכי בההוא עלמא בלבושין

טעמא דאסור לקרות ק"ש בלא
 זיית. וזוה ביארנו בטוב טעם לשון
 הירושלמי (ברכות פ"א ה"ב) ומאי
 טעמון דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך
 לו, מאי טעמא דר' אליעזר וראיתם
 אותו כדי שיהא ניכר בין הלצועים
 וכו', אחרים אומרים וראיתם אותו
 כדי שיהא אדם רחוק מחבירו ארבע
 אמות ומכירו ע"ש. ולכאורה יפלא
 בשלמא רבנן ור' אליעזר דזמן ק"ש
 ניכר להו על ידי התכלת שפיר ילפי
 מוראיתם אותו והיינו כדרשת הגמרא
 במנחות המוצא למעלה וראיתם אותו
 וזכרתם דק"ש הוי מזה התלויה
 בליית משום דעל ידי הליית יכול
 להכיר זמן ק"ש לכל מר כדאית ליה
 מן הסמוך לו או כדי שיהא ניכר בין
 הלצועים (והר"ש סיריליו תמה
 בזה ואשתמיטתיה הך דמנחות) אבל
 אחרים דלא יהבו הכירא דזמן ק"ש
 בליית כלל ולא הוי ק"ש מזה התלוי
 בזה בליית היאך ילפי לזמן ק"ש
 מוראיתם אותו דגבי זיית ובעל ס'
 חרדים נדחק בזה, אמנם לפי מה
 שנתבאר בדברינו דאסור לקרות ק"ש
 בלא זיית שפיר הוי לכ"ע מזה התלוי
 בזה דמאחר דליית בזמן ראייה תליא
 ק"ש של שחר דמי תליא בזמן ראייה
 ופליגי בזמן ראייה אימת הוי ושפיר
 ילפו לה ממשמעות וראיתם אותו דגבי
 זיית לכל מר כדאית ליה :

בני

שייכי בהם דאמר עולא הקורא ק"ש
 בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר
 בעלמו שהוא קורא והוי לטוטפות,
 ואין לו. להכי לא הוי הפסק אבל
 זיית שאם יש לו טלית בת חיובא
 חייב ואם אין לו פטור ויכול לקרות
 ק"ש בלא זיית ודאי הוי הפסקה,
 ולא זכיתי להצין דבריהם דהרי מכאן
 ומזהו ק"ש מבוחר מפורש דגם הקורא
 ק"ש בלא זיית הוי כאלו מעיד עדות
 שקר וא"כ שייכי ק"ש ותפלה בליית
 כמו בתפילין ומלד הסברא נמי דייקא
 הא מילתא דכיון דקבעוה פרשת
 זיית בק"ש א"כ גם הקורא בלא
 זיית הוי כאלו מעיד עדות שקר
 כמו הקורא בלא תפילין, ומה דאסברו
 לה אינהו משום דליית אם אין לו
 טלית בת חיובא פטור להכי אין
 להם שייכות בק"ש ותפלה כמו תפילין,
 לא זכיתי להצין זאת דהא רתח
 מלאכא עליה דרב קטיגא ואמר
 טלדקי למיפטור נפשך מליית ושפיר
 שייכי ק"ש ותפלה בזהדי בליית כמו
 בזהדי תפילין, וכן משמע להדיא
 בגמרא (מנחות דף מ"ג:) וראיתם
 אותו וזכרתם ראה מזה זו וזכור
 מזה אחרת התלויה בזה ואינו זו זו
 ק"ש דתנן מאימתי קורין את שמע
 בשחרית משיכיר בין תכלת ללבן יעו"ש
 ומובן מזה דאמאי הוי ק"ש מזה
 התלויה בליית על כרחק משום האי

מו בני הכון לקראת אלקיך. זה חבוס עליך וגו' (ועיין טוש"ע אורח
 קאי על לבשת טלית גדול סימן כ"ה סעיף ג'): יהשמן הטוב
 להתעטף בו, כדאיתא בשבת (י'). על הראש. מלבון הכתוב (תהלים
 לבים ומתכסי ומתעטף ומללי אמר קל"ג) כשמן הטוב על הראש וכהאי
 הכון לקראת דדרשו במסכת
 אלהיך ישראל **מ**ו בני הכון לקראת אלהיך שבת (דף קג"ג).
 ומרמו לו בזה יושים עטרת תפארת ושמן על ראשך אל
 שיקדים להתעטף בראשך יהשמן הטוב על הראש יתמר אלו תפילין
 בטלית ואחר כך שם *ליוצרך ולרת של ראש עי"ש:
 יתעמר בתפילין, חן הם לראשך (משלי א') וראי כל יהם התפילין שם
 וכן הוא הסדר עמי הארץ כי שם ה' נקרא ע"ך ליוצרך ולוית חן הם
 בגמ' ברכות (דף י"א יוצרך לראשך וכדמפרש ויראו
 ס'): כי מעטף בלילית לימא צרוך ואזיל מדכתיב (דברים כ"ח) וראו
 וכו'. כי מנח תפילין אדרעיה לימא כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך
 וכו' וכדאיתא בזוה"ק במדבר (ק"כ:) וגו' וכדאיתא במס' ברכות (דף ו').
 יקבל עליה ההוא עול לפרשא על וראו כל עמי הארץ וגו' רבי אליעזר
 רישיה פרישו דמלוה לבתר יתקשר הגדול אומר אלו תפילין שבראש
 קשורא דיחודא דאינון תפילין וכו'. ובזוה"ק (ק"כ:) תפילין
 ועי' תשובת שאגת אריה (סי' כ"ח): דרישא שמה דמלכא עלאה קדישא
 יושים עטרת תפארת בראשך היינו ה' באתון רשימין כל אות ואות
 תפילין של ראש שנקראים כן כהאי פרשתא חדא (ובזוה"ק גשא ק"מ).
 דאיתא בתקוני זוה"ק (בהקדמה ט'). כי שם ה' נקרא עליך שם ה' ממש
 ובתיקונא עשיראה (דף כ"ו) תפילין דאינון ארבע רהיטו בתי דתפילין
 דרישא עטרת זהב ברישא דכלה וכו' וזוה"ק (רכ"ח) ואתחנן
 ותפילין דיד טבעת דדרועא הא כלה (רס"ב:) ע"ש. ועי' בהקדמת תקוני
 מתתקנא בתכשיטין דילה וכדאיתא זוה"ק (דף ז'). לשכינתא עם קב"ה בקשירא דתפילין
 ברכות (י"א). סוכה (כ"ה:) תענית וכו' ואיהי אורייתא דלעילא דאתמר
 (ט"ז) א"ר אבא בר זבדא אמר רב בזה ואל תפוש תורת אמך, ועיין
 אצל חייב בכל מלות האמורות בתורה במדרש דבריה רבה (ריש פ' תלז) מה
 חזן מתפילין שהרי נאמר בהן פאר כי לית חן א"ר פנחס בר חמא לכל
 מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך מקום

התפילין של יד לפי שרבי אליעזר לא ראה אותו איך מניח תפילין כדאיתא מנחות (ל"ה) מעשה בהורקנוס בנו של ר' אליעזר בן הורקנוס שהיה קושר תפיליו בלשונות של ארגמן ולא אמר לו דבר אפסר אותו לדיק כבוד

ראה בנו ולא מיחה בו, אמרו לו הן לא ראה אותו ואם ראה אותו לא היה מניחו (ועיין לעיל סימן א' אות ט') שהיה מתנהג עמו ברוגז, לכן לא ראה אותו ורק לפי שהיתה אז הלכה זו רופפת בידם כדמשמע בגמרא (שם) שגם תלמידו של ר' עקיבא היה נוהג כן לכן הזהירו בזה קודם פטירתו, אי נמי יוכל להיות שלבסוף ראה אותו ומיחה בו והזהירו בזה וקשור על זרועך היינו שיקשור כמלה ברלועות מעור בהמה טהורה: 'חותם תבניתו הוא דמות כבוד ה'.

היינו התפילין של יד כדאיתא במדרש חזית (פ"ח) כחותם על זרועך אלו התפילין היאך מה דאת אמר וקשרתם לאות על ירך, ובזה"ק (מלורע דף כ"ד:) מאן הוא חותם דא חותם דגושפנקא דקשוט דא חותם דתפילין דאנח בר נש על לביה וכנ"י קאמרה שימני כחותם חותם מיבעיא ליה מאי כחותם כאנון תפילין דרישא דאתי שבתא לכל גופא עי"ש, וזה שאמר בכאן

מקום שתלך המצות מלוות אותך. ומרמז לו בזה שלא ילך ד' אמות בלא תפילין שכך היתה מדתו של ר"א בעלמו כדאיתא (סוכה כ"ח) וירושל' ברכות (פ"ג ה"ג) ריב"ז לא הוה על זרועך 'חותם תבניתו הוא דמות כבוד ה' ולא בקייטא ולא

בסתווה וכך נהג רבי אליעזר תלמידו אחריו ועי' בתקונים (תיקון כ"ב דף ס"ה:) שימני כחותם על לבך וכי נאן חמא חותמא על לבא אלא אלין תפילין דאינון רלועין דלהון תליין על לבא ואלין תפילין דרישא ותפלה דיד דאיהו בשמאלא וכי' ודא איהו כחותם על לבך וכדאיתא במדרש תהלים (מזמור א') רבי אליעזר אומר אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע רולין אנו ליגע בתורה יומם ולילה אבל אין לנו פנאי א"ל הקב"ה קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאלו אתם יגיעים בתורה יומם ולילה, וזה שמרמז לו נמי באמרו ולוית חן הם לראשך להעירו בזה על מאמר המדרש הזה כי בהנחת התפילין יש בהם סוד קיום כל התורה שכתוב בה (משלי ד') תהן לראשך לוית חן. כי לוית חן הם לראשך. ובירוש' ברכות (פ"ה ה"א) כל עמי הארץ כל אפי' רוחות אפילו שדים: 'וקשור על זרועך. הזהירו בזה על קשירת

בכאן חותם תבניתו הוא בדמות כבוד
ה'. ולא שם ה' כמו שאמר למעלה
אלל תפילין של ראש, והיינו כדאיתא
(בתקוני זוה"ק תיקון כ"ב דף ס"ה):
הה"ד וראו כל
עמי הארץ כי שם
ה' נקרא עליך
ויראו ממך והכי
אוקמוהו שם ה'

בבוד ה' יבת קול יוצאת בכל יום
ואומרת *הבריות נושאים בלים.
שלושה
*נ"א חברו נושאי בלי ה'.

שכן הוא נוסחת
ההעתק (בספר
(שצט מוסר פרק
ט"ז), וכוונת
אזהרתו בזה הוא

שיקדש ויטהר גופו כשהוא מעוטר
בתפילין כהאי דאיתא (שבת מ"ט.
ק"ל). תפילין לריכין גוף נקי וכו',
והיינו דקאמר הכרו כלומר הטירו
וכדפי' רש"י ז"ל (בישעיה נ"ב) נושאי
כלי ה' היינו הדריקים שעושין הטוב
בעיני ה' ונושאין עליהן עול המלות
וכדאיתא (בזוה"ק ויקהל ר"ח). אלון
אינון לדיקיא דאקרין כלי ה' וכו'
עי"ש וכמו שביאר בזה אאומור"ר
הגאון הקדוש זללה"ה (בספרו מי
השלוח ח"א בליקוטי ישעיה) ולשון בת
קול דקאמר הוא מריש' דהאי קרא
(בישעיה נ"ב) קול לופיד נשאו קול
וגו'. ועד כה לא מלאתי עוד ענין
הבת קול הזה מוצא במקום אחר
רק זאת מלאתי שזכר בתקונים
(תיקון מ"ז דף פ"ג): ת"ח כל מאן
דאנח תפילין על ריש' ועל דרועי'
קלא סליק ככל יומא לכל חיון מרכבות
ואופנים ושרפים ומלאכים דממקן על
ללותין הבו יקר לדיוקנא דמלכא דאיהו
מאז

אלו תפילין דרישא וחותם נקראו
הרצועות דשל ראש והתפילין של יד
ע"ש. וכדאיתא (במדרש הגעלם
סה"ש) תפילין של יד לא כהירא אלא
מגו כהירו דתפילין של ראש, ועיין
(בב"י סי' ל"א) שמביא דברי המדרש
הזה. ועי' עוד בתקונים (תיקון מ"ז
דף פ"ג: ופ"ד) ויברא אלהים את
האדם בללמו בתפילין דרישא דאינון
שכינתא עלאה וכו' בללם אלהים ברא
אותו תפילין דיד דא שכינתא תתאה
ע"ש, וע"ע (שם תיקון א' דף י"ח).
ובג"כ אמרה כנ"י שימני כחותם על
לבך כרשימו דתפילין דיד דאינון לקבל
לבא וכחותם וכו'. ועי' עוד (שם)
תיקון ה' דף כ'), ועיין זוהר חדש
(דף מ"א: ריש פ' תרומה) א"ר שמעון
בן יוחאי בשעתא דבר נש אקדים
בנפרא ואנח תפילין בריש' ותפילין
ברשומא קדישא בדרועא ואתעטף
בעטיפא דמלוה וכו' רוחא קדישא
שריא עליה אכריו ואמר ישראל אשר

לפניו למיהב ליה יקר, ובזוה"ק
(ואתחנן רס"ה) בשעתא דבר נש
אקדים בפלגות ליליא וקס וכו' עד
דנהיר לפרא, בלפרא אנה תפילין

ברישיה ותפילין

ברשימא קדישא

בדרועיה ואתעטף

בעטופא דמלוא

השלשה מלאכים הולכים לפני האדם

באותה שעה ומכריזים ואומרים תנו

כבוד

וכו' ארבע מלאכין קדישין מזדווגין
עמי' ונפקין עמיה מתרעא דביתיה
וכו' ומכריזי קמי' הבו יקרא לדיוקנא
דמלכא קדישא הבו יקרא לבריה
דמלכא וכו' רוחא קדישא שריא עלי'
מכריזי ואמר ישראל אשר צד אתפאר.

ויען כי התם עושה שני מלות תפילין
ולילית, לכן אמר שם ארבע מלאכים
מזדווגין עמו והיינו השני מלאכים
מהשני מלות שמכל מלוא נברא
מלאך, וכדאיתא (במדרש רבה
משפטים פ' ל"ב) עושה אדם מלוא
אחת הקדוש ברוך הוא נותן לו
מלאך אחד וכו'. שתי מלות

הקדוש ברוך הוא נותן לו שני
מלאכים וכו' ע"ש, ובמסכת אבות
(פרק ד' משנה י"ב), ובמסכת
שבת (דף ל"ב), ועם השני מלאכים
שהם בתמידות עם האדם יהיו
ארבע מלאכים. והכא לא מיירי
השתא אלא במלות תפילין לבדו לכן
אמר שלשה מלאכים, ועיין זוהר
חדש (ריש פ' תרומה) ותקוני זוה"ק

תיקון

מאן דאנה תפילין וכו' כגונא דתפילין
דמארי עלמא, ולכן נקרא המניח
תפילין נושא כלי ה' שתפילין נקראו
כלי ה' מפני שהקב"ה ג"כ מניח תפילין

כדאיתא בגמרא

ברכות (ו'). מנין

שהקב"ה מניח

תפילין שח"ל נשבע

ה' בימינו ובזרוע עוזו בימינו זו תורה
וכו' ובזרוע עוזו אלו תפילין שנאמר
ה' עוז לעמו יתן וכו': "שלשה
מלאכים הולכים לפני האדם באותה
שעה ומכריזים ואומרים תנו כבוד
לדיוקנו של מלך. והענין בזה שאמר
שלשה מלאכים הוא מפני שכל אדם
מישראל הולכים לפניו שני מלאכים
לשמרו כדאי' (בדרכי תשובה להגאונים
שבסוף תשובת מהר"ם מרוגשבורג)
אמר רב הונא ראה כמה קשין עונות
עד שלא יחטא האדם אימתו מוטלת
על הבריות שנאמר ויראו ממך אפי'
רוחות אפילו שדים וכו' מה תקנה
תיקן להם, תיקן לכל אחד מישראל
שני מלאכים לשמרו ומכריזין פנו
מקום לאדם שנברא בללם אלהים.

ועיין ברכות (דף ס':) שבת (קי"ט):
תענית (י"א). ובמדרש רבה (פרשת
ראה) ותגומא (סוף פ' משפטים)
ואמר בכאן דבשעה שעוסק במלות
תפילין שלשה מלאכים הולכים לפניו
ולא לשמרו בלבד אלא גם מכריזין

תיקון מ"ז (דף פ"ג): ששכינת אל על ראשו ואומר עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. כל זה הוא מהכרוז להודיע שבשציל זה הוא דיוקנו של מלך, ולכן הבו ליה יקר, וכן הוא (צו"ח המוצא למעלה) רוחא קדישא שריא עליו ואמר ישראל אשר בך אתפאר (ועיין צו"ח מלורע דף כ"ה). ועיין נמוקי יוסף (פרק הגזול

שם שמים דייקא. וכדאיתא (צו"ח) ויחי דף רמ"ח). ועל דא צבוקר יאכל עד אימתי צבוקר דבעי להתצרכא שמא קדישא צקדמיתא ולבתר יתצרכון אחרנין, ועיין צו"ח (פקודי דף רכ"ו): וצמדרש הנעלם (רות דף פ"ה): ה' עמכם השתא יהיב ליה ברכאן דקדושים ואינון אמרין יברכך ה' יהבין ל' תוקפא לשאבא

בבוד לדיוקנו של מלך ששכינת אל על ראשו ואומר עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מ"ט):

מ"ז א"ל תשכים לבית חבירך להזכיר עליו שם שמים לברכו. בכתוב תחת שלש רגזה ארץ ואחד מהם שפחה כי תירש גבירתה

ממקורא דחיי מגו עלמא דאתי, עוד שם וע"ד אסור לצרכא דא לרא עד דמצרך לקוב"ה בשרותא צללותא, ועיין בשירי כנה"ג (או"ח סי' קע"ד): בכתוב תחת שלש רגזה ארץ וכו' וכל המצרך נשמת חצירו קודם צרכת השם מוריש לשפחה הגזרת. בזה הוא כולל יחד שני הדרשות דרב ודשמואל כי דרשת רב הוא אל תקרי צמה אלא קמה והוא עכו"ם כדאיתא (צו"ח ק"ת תלוא קפ"ב) על האי קרא גופי' כי צמה נחשב הוא כו"מ אתחשב ההוא בר נש ע"ש. ונרמזת צכאן צמה שאמר מוריש לשפחה הגזרת וכדאיתא צו"ח (יתרו ל"א). ורזא דא תחת שלש רגזה ארץ ואיהו לא תעשה לך חד, פסל תרין, וכל תמונה תלת

עלים) בענין הדיוקנא של האדם שהיה המעולה שבנורות כי אין דוגמתה בכל הנורות עי"ש:

מ"ז א"ל תשכים לבית חבירך להזכיר עליו ש"ש (צרכות י"ד). כל הנותן שלום לחצירו קודם שיתפלל כאלו עשאו צמה שנאמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי צמה נחשב הוא, אל תקרי במה אלא קמה. ושמואל אמר צמה חשבתו לזה ולא לחלוה וכו' תרגמא ר' אבא צמשים לפתחו, וכתב רבינו יונה ז"ל (שם בגמרא) צמס חכמי פרוציניל דאפי' צמשים לפתחו אין אסור אלא כשמזכיר לו השם שלום שהוא שמו של הקב"ה ע"ש. וכל זה כללו כאן צמאמרו אל תשכים וכו' להזכיר עליו

תלת ע"ש, והיינו כו"מ. ודרשה
 דשמואל כמה חשבתו לזה ולא לאלוה
 ג"כ נכללת כמה שאמר מוריש לשפחה
 הגזרת וכדאיתא (גדרים דף ל"ב):
 וצויק"ר (פ' כ"ה)
 וכי מקדימין ברכת
 עזר לברכת קונו
 עי"ש. וכדאיתא
 בתקוני' (בהקדמ'
 י"ד:) דגלותא
 משנה דאיהו
 מטטרו"ן שלטא וכו' באתר דמטרוניתא
 יתבא משנה ודא איהו ושפחה כי
 תירש גבירתה וציומוי דמשה לא
 שלטה שפחה אלא מטרוניתא והיינו
 שקבלו אז כל ההשפעות פנים בפנים
 ולא דרך מסך המבדיל ואמלעי וכדא'
 (בסנהדרין ל"ח:) אמר ההוא לדוקי
 לרב אידית כתיב ואל משה אמר
 עלה אל ה' עלה אלי מיבעי לי' א"ל
 זה מטטרו"ן ששמו כשם רבו וכו'
 כתיב אל תמרצו אל תמירני צו וכו'
 אמר ליה הימנותא צידן דאפילו
 צפרוונקא נמי לא קבילניה ע"ש. ועי'
 זוהר חקת (קפ"א:) וכלל דמלתא
 הוא כי כל מי שמחשיב את האמלעי
 למשפיע הוא בכלל ושפחה כי תירש
 גבירתה וכדמסיים בזה"ק ויחי הנ"ל
 (דף רמ"ח.) דיברך לקב"ה דאיהו.
 צעי לאתברכא ברישא וכו' ולבתר
 יתברכון אחרנין:

יין אבני הוי זהיר שתהי' מעשרה
 הראשונים בבית הכנסת.
 כדאיתא (ברכות מ"ז:) אריב"ל לעולם
 ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיוכה
 וימנה עם עשרה
 גבירתה וכל המברך נשמת חבריו
 קודם ברכת השם מוריש לשפחה
 הגברת:
 יין אבני הוי זהיר שתהיה מעשרה
 הראשונים בבית הכנסת
 מזה שלא הולכרו
 להיות זהיר אלא
 להיותך

שיהיה בכלל עשרה הראשונים ולא
 שיהיה דוקא הראשון בבית הכנסת,
 וכן משמע במדרש הגעלס (וירא דף
 ק"ה.) ובזה"ק (נשא קכ"ו.), אכן
 בזה"ק (תרומה קל"א.) לא משמע
 כן דאיתא התם ת"ח ההוא קדמאה
 דאשתכח צבי כנישתא זכאה חולקיה
 ודא איהו רזא ומשחרי ימלאונני ואי
 תימא הא תנין (ברכות ו') בשעתא
 דקב"ה אתי לבי כנישתא ולא אשכח
 תמן עשרה מיד בועס ואת אמרת
 ההוא חד דאקדים אתחבר בשכינתא
 וקיימא בדרגא דלדיק אלא למלכא
 דשדר לכל בני מתא דשתכחון עמי'
 ביום פלן בדרך פלן עד דהוי מומני
 גרמייהו איגון בני מתא אקדים חד
 ואתא לההוא אתר וכו' אוק הכא כיון
 דחד אקדים ואשתכח צבי כנישתא
 ושכינתא אתיא ואשכח לי' כדין אתחשב
 כאלו כללו אשתכחו תמן דהא דא
 אוריך

אוריך להון תמן וכו' ע"ש. נשמע
מזה שלריך להיות נזהר להיות הראשון
מעשרה הראשונים, וכן מוכח (מרע"מ
בזוה"ק פנחס רכ"ו.) לעשרה קדמה
שכינתא ואחיא.

לאחר עד דיתבי
לעשרה וכו' וגם ר'
אליעזר גופיה
מצינן שהיה מדוגל
בזהירות הו
שאמר שם (סוכה
דף כ"ח.) לתלמידיו מימי לא קדמני
אדם בבית המדרש ע"ש. ומסתמא
גם בבית הכנסת נהג כן דמאי שנא
אבל יען שהדבר הזה הוא זהירות
יתירה שנוהג רק בבני אדם גדולים
וכמו שמשמע מלשון הזוה"ק המובא
למעלה (הוא חד דאקדים אתחבר
בשכינתא וקיימא בדרגא לדריק) לכן
לא הזהירו בלואתו בזהירות יתירה
בזו בראשית הדברים ובאזהרה
מפורשת. אבל רמז לו מזה בהמשך
הדברים אליו כדבעינא למימר לקמן:
ב"היותך נוטל שכר כנגד כולם או
כנגד כל הבאים יהלכתא ברבנן
הלכתא אלא נוטל שכר כל העשרה
ובל אחד מן העשרה הראשונים
שברו כנגד כולם כלל מאה יוזהו
*רא' כל העשרה שנאמר
להיות דוקא

הראשון מעשרה הראשונים אי אפשר
דאגא נמי לא הייתי נוהג בזה רק
מלד זהירות יתירה אבל לא מלד
עיקר הדין דהלכתא כרבנן הלכתא
במה שאמרו שאין לריך להיות זהיר
אלא להיות בכלל עשרה הראשונים
אלא בעלה טובה אני אומר לך
שאת תהיה נזהר בזה להיות הראשון
מעשרה הראשונים אשריך וטוב לך
מפני שתטול שכר כנגד כל העשרה
הראשונים והיינו שכל אחד מהעשרה
הראשונים יש לו שכר כנגד כולם
שנמצא לכל אחד מהם עשרה חלקים
ואם תהיה אתה הראשון שבהם אזי
תטול שכר כנגד כולם שזה הוא
עשרה פעמים עשרה שזה יעלה בסך
הכל למספר מאה: יוזהו שנאמר
ומשחרי ימלאוני צנינוני דהאי
קרא על הראשון שבעשרה הראשונים
קאי (כדאיתא בזוה"ק תרומה דף
קל"א)

קל"א. המובא למעלה) למרמוז בזה
דאיהו נטל מאה :

יח *בני כשתכנס לפני יולך תכנס
באימה וביראה . כדאיתא

בהקדמת (זו"ק
י"א.) קס מערסו

בני (משלי ח') ומשחרי ימצאונני
בשני גונון אשרי הנמנה עמהן :

יח *בני כשתכנס לפני יולך
תכנס באימה וביראה

יב בשאתה מתפלל דע לפני מי
אתה עומד :

יח *בני יכל עצמותיך תרגיש
לקדש

יכנס אדם שיעור שני פתחים וכו' ויללי
ללותי' הדא הוא דכתיב לשמור מזוזות

פתחי שני פתחים ס"ד אלא אימא
שיעור שני פתחים כאן רמז למה שאמר

דוד שאלו שטרים ראשיכם חינון מעון
ומכון דאינון גו לגו שירותא דדרגין

חסד ופחד חינון פתחין דעלמא על דא
אלטריך ז"נ דיתכוון בצלותיה לקבל

קדש קודשין דאינון שמא קדישא ויללי
ללותי' והנהו אלין שיעור שני פתחים

שני כתרין (ובזו"ק שלח קס"ד.) מאן
דעאל בין תרין כרובים לגו מאן דעאל

שיעור ז' פתחין לגו כי כשתא אהדבק
זמארי' ורעותי' אהעבד :

יח *בני כל עלמותיך תרגיש.
הזהירו בזה על שלשה

דברים בענין התפלה ומייתי להו
מתלתא קראי כדמפרש ואזיל . יכל

עלמותיך

(שם דף ז') ועיין בזו"ק (פ' תלך
רפ"ג.) יכין ובעז שתיקן אשר הבית
נשען עליהן דבי כנישתא אהקריאת
על שמייהו אש נוגה כדקא אמינא
ועיין (ברכות ל') ובזו"ק (ואתחנן
רס"ה.) : יב בשאתה מתפלל דע לפני
מי אתה עומד . וכן לזה לתלמידיו
(ברכות כ"ח:) וכשתא מתפללין דעו
לפני מי אתם עומדין וכן הוא במסכת
דא"ר (פ' ג') אדר"נ (פ' י"ט) וכדאי'
בסנהד' (כ"ג.) אר"ש חסידא המתפלל
לריך שיראה עלמו כאלו שכינה כנגדו
שנא' שויית' ה' לגדי תמיד (ובמדרש
משלי פ' ד') עיניך למוכח יציטו בשעה
שאתה עומד בתפלה תכין עיניך ולבך
לאביך ששמים . ובמדרש תנחומא
(פ' תבוא) הכתוב מזהיר את ישראל
ואומר להם בשעה שאתם מתפללים

אורייתא דלעילא לא שכיך כהורא עלי
אפילו רגעא וכו' כגונא דא ישראל
דנשמתיהו מגו ההוא נהור' דשרגא כיון
דאמר מלה חדא דאורייתא הא נהורא
דליק ולא יכלון
א"ר סימון כנגד ילקדש בקדושה בכח גדול דלכוף
י"ח חוליות יצרך אצלו משום שנאמר (תהלים) ומתענטן לכאן
שצדרה שצעה ל"ה) כל עצמותי תאמרנה ה' מי ולכאן ולכל סטרין
שארס עומד כמוך כנהורא דשרגא

ומתפלל לריך לשוח זכולן מה טעם
כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך.
ועיין בספר המנהיג (אות מ"ז)
ובתניא (כלל ה'), ובספר חסידים
(סי' נ"ז) הוצא בשם המדרש חייב
אדם לנענע עצמו בתפלה על שם
שנאמר כל עצמותי תאמרנה ה' מי
כמוך, ועיין בתדבא"ר (פ"ח) דאיתא
שם, והלא אדם מדבר עם מי שהוא
גדול ממנו הלא מרתיע כל גופו
וכודעזעין כל אבריו המדבר לפני מלך
מלכי המלכים הקב"ה על אחת כמה
וכמה שיהא מרתיע כל גופו ומדבר
באימה וביראה ברתת ובזיע (ועיין
זה"ק פנחס רי"ח:) מאי האי דכל
עמין דעלמא לא עבדין נענועא אלא
ישראל בלחודייהו וכו' במלה דא
בלחודי אשתמודען נשמתהון קדישין
דישראל צין נשמתהון דעמין עעכו"ם
נשמתהון דישראל אתגזרו מגו צוליגא
קדישא דדליק דכתיב נר ה' נשמת
אדם והאי נר בשעתא דאדלדיק מגו

וכו' עי"ש: ילקדש בקדושה בכח גדול. היינו שיקדש וימלא מחשבתו
בכח גדול לכוון בתפלתו והוא מהכתוב
תנו עוז לאלהים שפירש עוז. הוא
כח כעין שאמרו (צוה"ק צא ל"ב):
וכד עבדין עובדין דכשרן יהבין
תוקפא וחילא לקב"ה וע"ד כתיב
תנו עוז לאלהים גם רמז לו באזהרות
אלו שיהיו כל עצמותיו מרגישין ולקדש
אותם למה דאיתא בתיקונים (תיקון
ע' ק"ל: קל"א. קל"ב.) שריך האדם
לטהר ולקדש אבריו שיהיו מקום מוכן
להשראת שכינתו יתברך על כל אבר
ואבר שהאדם נחשב עולם קטן ובזה
נחשב שהוא ממליך השי"ת על כל
העולם: דלכוף יצרך אללו. משום
שנאמר (תהלים ל"ה) כל עצמותי
תאמרנה ה' מי כמוך. והכונה בזה
שאמר לכוף יצרך היינו במקום שיש
קלת היתר לפטור עצמו מן התפלה
בגון שבא מן הדרך או במקום שהוא
קלת סכנה והילר משיא את האדם

ביותר

בגפנים זו שרה המד"א אשתך כגפן
פורה וכו' חזרה ואמרה שרה מה
אני מוזדה סברי מן זרעי אלא
(חזקוני ג') ואני זה' אעלוזה אגילה
באלהי ישיעי.

במוך מציל עני מחזק ממנו, ומשום
(שם ס"ח) חנו עוז לאלהים, למנצח
*בגנינותי (חזקוני ג') :
וביותר ביאור
נראה בני

שיסוד פיסקא זו היא ממה שזכר
בירושלמי ברכות (פ"א ה"ה) בנוסח
מודים דרבנן שאומרים הליבור בשעה
שכורעים עם הש"ץ במודים לומר כל
עלמותי תאמרנה ה' מי כמוך מליל
עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוללו
יעו"ש והוא מיוסד על המדרש שומר
טוב (מזמור לה) לדוד ריבה ה' את
יריבי לפי שעומדין עלי ואין לי מי
שילחם בעדי אלא אחי ומסיים (שם)
אמר הקב"ה לדוד מה אתה עושה
אמר לו אני משבחך, וכן הוא אומר
כל עלמותי תאמרנה ה' מי כמוך
מליל עני מחזק ממנו, וכן הוא מיוסד
במגילה (י"ח). וכיון שבא דוד זאת
תפלה וכיון שבאת תפלה זאת עבודה
וכיון שבאת עבודה זאת תודה,
והודיה חלקו של דוד כדאיתא בזוה"ק
ויקרא (ד'). הוד הוא דרגא דדוד,
וכן איתא במדרש רבה וילא (פ' ע"א)
לאה תפסה פלך הודיה ועמדו הימנה
בעלי הודיה יהודה ויכר יהודה ויאמר

דקה

ביותר במקום שיש קלם היתר להיות
מורה היתר לעלמו ועל זה מזהירו
שהיה בגלות לכוף את ילדו אללו
יתברך כדכתיב למנצח בגנינותי והוא
כדאית' בפסיקתא

דרב כהנא (פיסק')
למנצח על גנינת)
אף על פי ששנו
רבותינו הבא מן

הדרך פטור מן התפלה וכן אם ה'
במקום סכנה אבל דוד לא היה עושה
כן אלא בכל מקום שהיה הולך לא
היה מונע עלמו מן התפלה מנין
ממה שקראו בענין למנצח על גנינת
לדוד, והיינו שהיה מטריח עלמו
בכח גדול לכון דעתו ולגלח את ילדו
וכדאיתא בזוה"ק פנחס (רכ"ז) דוד
אעבר ליה מלבו וקטיל ליה הה"ד
(תהלים ק"ט) ולבי חלל בקרבי,
ועיין ברכות (ה'), סוכה (כ"ב),
ועיין זוה"ק ואתחנן (רס"ז: רס"ח).
וכדאיתא בזוה"ק תרומה (ק"מ). ר'
אבא פתח קרא ואמג מזמור לדוד
בהיותו במדבר יהודה מאי שנא מכל
שאר תושבתי וכו' לאחזאה לכל בני
עלמא שבחיה דדוד דאע"ג דלערא
הוא והו רדפו אבתריה וכו' ע"ש,
וכדאיתא במדרש ז"ר וירא פ' (כ"ג)
שדרשו שם שישאל אינן מאבדין
תקותם מהשי"ת (וז"ל שם) כי תאנה
לא תפרח זה אברהם וכו' ואין יכול

ממנו קאמר דמכל מקום לריך האדם
מדלו לכוף את ילדו משום תנו עוז
לאלהים שבחמת הש"י עושה הכל
אף בלא פעולת אדם אך שהאדם
מחויב לעשות מה
וגו' מכרוע על **ב** "בני באל תשיח שום שיחה שהש"י עוסק בו
בבית כדאיתא בזוה"ק

(ויקרא י"ח:) הבו לי חילא יעו"ש
והדברים מרמזין למה דאיתא בזוה"ק
בא (ל"ב:) וכד עבדין ישראל עבדין
דכשרין יהבין תוקפא וחילא לקב"ה
ועל דא כתיב תנו עוז לאלהים צמה
צעובדין דכשרין :

ב "בני. מכאן ועד פיסקא למ"ד
הזהירו צעניני מלות תורה
וגמ"ח ולדקה מפני שהמלות הם
הכנה לתפלה שתהא מקובלת כדתניא
(בתוספתא מעשר שני סוף פ' ד')
כל העוסקים במלות פיהם פתוח
בתפלה לפני המקום ואמרינן (במס'
זרכות ל"א.) אין עומדין להתפלל
אלא מתוך שמחה של מילה ע"ש
ומלות הללו שהוא מזהירו בהם
שייכים ביותר קודם התפלה ותורה
שייך ביותר קודם התפלה כדאמרינן
במסכת זרכות (שם) אין עומדין
להתפלל וכו' אלא מתוך דבר הלכה
וכו' ע"ש, וצירושלמי (ריש זרכות)
איתא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי
תורה, ובמדרש (שוח"ט מזמור י"ז)
שלא עמדנו בתפלה אלא מתוך דברי

תורה

לדקה ממני. דוד אמר הודו לה' כי
טוב יעו"ש, וכמו שלמדו משלמה
המלך (זרכות ל"ד:) המלך כיון שכרע
שוב אינו זוקף שנאמר ויהי ככלות
שלמה להתפלל
וגו' מכרוע על **ב** "בני באל תשיח שום שיחה שהש"י עוסק בו
בבית כדאיתא בזוה"ק

הוא הודיה וכריעה ע"י שרואה
שהש"י הוא המליל עני מחזק ממנו
ועי"ז הש"י מושיעו ומלילו. וזה אמרו
כאן כל עלמותיך תרגיש כג"ל מש"ס
זרכות (כ"ח:) וזה הוא זכריעה
שמלותה בכל זרעה אלא שתקוהו (שם
ל"ד.) רק באבות תחלה וסוף ובהודאה
תחלה וסוף ועי' חוס' (שם ד"ה מלמדין
י"ב: ד"ה כרע) ועיקר הכריעה הוא
בהודיה להכי מייתי עלה מקרא דכל
עלמותי תאמרנה ה' וגו' מליל עני
מחזק ממנו, ולזה סמך ענין לו לכוף
את ירך לפי שאיתא במדרש שומר
טוב (מזמור ל"ד) פודה ה' ינפש
עבדיו שפודה מילר הרע ומסיים
שם מליל עני מחזק ממנו אמר רב
אחא מליל ילר טוב מילר רע עני
ואביון מגוזלו יש גזילה יותר מזו,
וכדאיתא בסוכה (נ"ב:) ילרו של אדם
מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו
ואלמלא הקב"ה שעוזר לו אינו יכול
לו שנא' (תהלים ל"ז) ה' לא יעזבו
בידו ולא ירשיענו בהשפטו יעו"ש,
ולזה אחר שסיים מליל עני מחזק